МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДОМУ ВІЦІ**

Виконала: студентка ІІ курсу,
групи 8.0534-з-2
спеціальності 053 Психологія
освітньої програми: 053 Психологія
Івасів Христина Іванівна
Керівник: доктор PhD, ст. викладач
кафедри психології Гречаник М. І.
Рецензент: к. психол. н., доцент кафедри
психології Малина О. Г.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма 053 Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

«____»_____2025 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Івасів Христині Іванівні

1. Тема роботи Психологічні чинники формування гендерної толерантності в молодому віці
керівник роботи Гречаник М. І., доктор PhD, ст. викладач кафедри психології
затверджені наказом ЗНУ від «02» 10 2025 року № 1393-с
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: дослідити гендерну толерантність як соціально-психологічну характеристику особистості; розкрити психологічні чинники, що зумовлюють формування гендерної толерантності та дослідити вікові закономірності становлення гендерної толерантності в людей молодого віку; розкрити взаємозв'язок психологічних чинників із рівнем гендерної толерантності; проаналізувати концептуальні засади та стратегію емпіричного дослідження гендерної толерантності; окреслити психодіагностичний інструментарій вивчення психологічних чинників гендерної толерантності; охарактеризувати організацію, умови та етапи проведення емпіричного дослідження; дослідити емпіричні показники сформованості гендерної толерантності в молодому віці;
5. Перелік графічного матеріалу: 15 таблиць, 5 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання прийняв
Вступ	Гречаник М. І., PhD		
Розділ 1	Гречаник М. І., PhD		
Розділ 2	Гречаник М. І., PhD		
Розділ 3	Гречаник М. І., PhD		
Висновки	Гречаник М. І., PhD		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень – лютий 2025 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2025 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень – травень 2025 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	липень 2025 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	червень – серпень 2025 р.	Виконано
6	Написання висновків	вересень 2025 р.	Виконано
7	Передзахист	жовтень 2025 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	листопад 2025 р.	Виконано

Студент _____ Х. І. Івасів

Керівник роботи _____ М. І. Гречаник

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Г. В. Коваль

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 74 сторінки, 5 рисунків, 15 таблиць, 56 джерел, 2 додатки.

Об'єкт дослідження: процес формування гендерної толерантності в молодому віці як соціально-психологічного явища.

Предмет дослідження: психологічні чинники, що зумовлюють формування гендерної толерантності у молодих людей.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці, а також розробка і перевірка ефективності програми її розвитку.

Гіпотеза дослідження: припускається, що рівень сформованості гендерної толерантності у молоді залежить від поєднання низки психологічних чинників – насамперед рівня емпатії, особливостей самооцінки, морально-ціннісних орієнтацій і гнучкості мислення щодо гендерних ролей.

Методи дослідження: аналіз, синтез, систематизація та узагальнення літературних джерел, психодіагностичні методи – стандартизовані тести та опитувальники, емпіричні методи – анкетування, бесіда та спостереження; статистичні методи.

Наукова новизна полягає у проведеному комплексному та системному дослідженні психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці, що дало змогу сформувати низку теоретичних положень та охарактеризувати практику їх застосування.

Галузь використання: у діяльності практичних психологів, викладачів і соціальних педагогів для формування у молоді навичок гендерної рівності, емпатії та конструктивної міжособистісної взаємодії.

ГЕНДЕР, МОЛОДЬ, МОЛОДИЙ ВІК, ТОЛЕРАНТНІСТЬ, ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ.

SUMMARY

Ivasiv K. I. Psychological factors of gender tolerance formation at a young age.

The qualifying work consists of Introduction, 3 Chapters, Conclusion, References (56 items), 2 appendix on 15 pages. The qualifying work volume is 94 pages long, 74 of them – main text. There are 15 tables and 5 illustrations.

The qualification work contains a number of theoretical and practical provisions aimed both at developing doctrinal approaches to solving the problem of psychological factors in the formation of gender tolerance at a young age, and at implementing them in the practical activities of a psychologist.

The research object: the process of forming gender tolerance at a young age as a socio-psychological phenomenon.

The research subject: psychological factors that determine the formation of gender tolerance in young people.

The research goal: theoretical substantiation and empirical study of psychological factors in the formation of gender tolerance at a young age, as well as the development and testing of the effectiveness of a program for its development.

The research tasks are: to investigate the psychological content and reveal the structure of gender tolerance at a young age; to analyze methodological approaches to studying the psychological factors of gender tolerance; to identify the psychological features of the formation of gender tolerance at a young age.

The first section of the qualification work «Psychological content and structure of gender tolerance at a young age» is devoted to the theoretical aspects of gender tolerance at a young age.

The second section of the work «Methodological approaches to the study of psychological factors of gender tolerance» the conceptual principles and strategy of empirical research on gender tolerance are revealed, as well as the

psychodiagnostic tools for studying the psychological factors of gender tolerance, as well as the organization, conditions, and stages of conducting empirical research.

The third section «Psychological features of the formation of gender tolerance at a young age» is dedicated to empirical indicators of the formation of gender tolerance at a young age, the relationship between psychological factors and the level of gender tolerance, and a psychological program for the development of gender tolerance in young people.

Key words: gender, youth, young age, tolerance, psychological factors.

ЗМІСТ

ВСТУП 8
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДОМУ ВІЦІ 12
1.1 Гендерна толерантність як соціально-психологічна характеристика особистості 12
1.2 Психологічні чинники та вікові закономірності формування (становлення) гендерної толерантності в молодих людей 16
1.3 Взаємозв'язок психологічних чинників із рівнем гендерної толерантності 25
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ 31
2.1 Концептуальні засади та стратегія емпіричного дослідження гендерної толерантності 31
2.2 Психодіагностичний інструментарій вивчення психологічних чинників гендерної толерантності 35
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДОМУ ВІЦІ 52
3.1 Організація, умови та етапи емпіричного дослідження: опис вибірки та проведення 52
3.2 Емпіричні показники сформованості гендерної толерантності в молодому віці: аналіз результатів емпіричного дослідження 57
3.3 Перспективи подальшого вивчення теми та практичної діяльності: психологічна програма розвитку гендерної толерантності в молодих людей 63
ВИСНОВКИ 72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 75
ДОДАТКИ 80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Суспільство XXI століття переживає динамічні трансформації, що торкаються всіх сфер життєдіяльності людини, зокрема системи цінностей, уявлень про соціальні ролі та міжособистісну взаємодію. В умовах глобалізації, демократизації суспільного життя й посилення інтеграційних процесів у світі особливої значущості набуває проблема формування гендерної толерантності – здатності особистості сприймати людей незалежно від їхньої статі, гендерних ролей чи соціальних очікувань, визнаючи при цьому рівність прав і можливостей кожного.

Молодий вік, який характеризується активним пошуком власної ідентичності, становленням системи цінностей та формуванням світоглядних орієнтирів, є надзвичайно важливим періодом для розвитку гендерної свідомості. Саме в цей час закладаються основи сприйняття інших, толерантного ставлення до різноманіття соціальних ролей і моделей поведінки. Однак досвід спостережень і численні дослідження свідчать, що частина молоді залишається схильною до гендерних стереотипів, які ускладнюють конструктивну комунікацію та сприяють виникненню соціальних упереджень та конфліктів.

Тому дослідження психологічних чинників, які зумовлюють формування гендерної толерантності в молодому віці, має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки від рівня гендерної культури молоді залежить стан міжособистісної взаємодії в суспільстві, гармонія у сімейних і професійних стосунках, а також соціальна стабільність у цілому.

Проблема гендерних відносин і толерантності перебуває у центрі уваги багатьох зарубіжних і вітчизняних дослідників. Зокрема, в українській науковій думці значний внесок у розвиток гендерної проблематики зробили Т. Говорун, О. Кікінежді, М. Ткалич, Н. Чухим, Л. Штильова та інші, які аналізували процес гендерної соціалізації, вплив стереотипів на становлення

особистості та формування рівноправних відносин між статями, а також проблематику гендерної психології в цілому. Водночас питання формування гендерної толерантності саме у молодому віці ще недостатньо досліджене, що зумовлює потребу у вивченні психологічних детермінант цього процесу.

Отже, незважаючи на значну кількість теоретичних і прикладних розробок, залишаються маловивченими ті психологічні чинники, які безпосередньо впливають на становлення толерантних гендерних установок у молоді. Це визначає актуальність і новизну обраного наукового напряму.

Об’єктом дослідження є процес формування гендерної толерантності в молодому віці як соціально-психологічного явища.

Предметом дослідження виступають психологічні чинники, що зумовлюють формування гендерної толерантності у молодих людей.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці, а також розробка на цій основі програми її розвитку.

Гіпотеза дослідження. Припускається, що рівень сформованості гендерної толерантності у молоді залежить від поєднання низки психологічних чинників – насамперед рівня емпатії, особливостей самооцінки, морально-ціннісних орієнтацій і гнучкості мислення щодо гендерних ролей. За умови цілеспрямованого розвитку цих особистісних якостей через відповідні психологічні програми можливе підвищення рівня гендерної толерантності.

Для реалізації мети у кваліфікаційній роботі поставлено такі завдання:

– дослідити гендерну толерантність як соціально-психологічну характеристику особистості;

– розкрити психологічні чинники, що зумовлюють формування гендерної толерантності та дослідити вікові закономірності становлення гендерної толерантності в людей молодого віку;

– розкрити взаємозв’язок психологічних чинників із рівнем гендерної толерантності;

– проаналізувати концептуальні засади та стратегію емпіричного дослідження гендерної толерантності;

– окреслити психодіагностичний інструментарій вивчення психологічних чинників гендерної толерантності;

– охарактеризувати організацію, умови та етапи проведення емпіричного дослідження;

– дослідити емпіричні показники сформованості гендерної толерантності в молодому віці;

– розкрити зміст психологічної програми розвитку гендерної толерантності в молодих людей.

Методи дослідження.

Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс взаємопов'язаних методів: аналіз, синтез, систематизація та узагальнення літературних джерел – дозволили визначити теоретичні підходи до розуміння сутності гендерної толерантності; психодіагностичний метод – опитувальник, спрямований на виявлення рівня основних досліджуваних характеристик; статистичні методи – кореляційний і порівняльний аналізи, які забезпечили перевірку гіпотези та достовірність отриманих даних.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у проведеному комплексному та системному дослідженні психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці, що дало змогу сформувати низку теоретичних положень та охарактеризувати практику їх застосування.

Практичне значення результатів дослідження. Результати магістерського дослідження можуть бути використані у діяльності практичних психологів, викладачів і соціальних педагогів для формування у молоді навичок гендерної рівності, емпатії та конструктивної міжособистісної взаємодії. Розроблена програма розвитку гендерної толерантності може бути впроваджена в освітній процес закладів вищої освіти, молодіжних центрів і громадських організацій. Матеріали роботи

можуть слугувати навчальним ресурсом при викладанні курсів із соціальної, вікової та педагогічної психології.

Достовірність отриманих результатів забезпечується методологічною обґрунтованістю дослідження, використанням валідних і надійних психодіагностичних інструментів, дотриманням етичних норм проведення експерименту, репрезентативністю вибірки, а також застосуванням адекватних статистичних методів обробки даних. Узгодженість теоретичних положень і емпіричних висновків підтверджує наукову обґрунтованість і практичну цінність отриманих результатів.

Апробація результатів дослідження.

Івасів Х. Гендерна толерантність у молодому віці: теоретичний аспект. *Молода наука-2025 :* зб. наук. праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених. м. Запоріжжя, 14-18 квіт. 2025. Т. 1. С. 229–231.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, який має 56 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки з них основний обсяг становить 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДОМУ ВІЦІ

1.1 Гендерна толерантність як соціально-психологічна характеристика особистості

Першочерговим завданням даного дослідження є аналіз гендерної толерантності як важливої соціально-психологічної характеристики особистості. У цьому контексті розглянемо сутність даного феномену та наукові підходи до його розуміння.

У сучасному психологічному дискурсі гендерна толерантність набуває вагомого значення, оскільки відображає здатність особистості приймати гендерне різноманіття, взаємодіяти на засадах поваги та рівності, незалежно від статевої чи гендерної належності. Вона розглядається як складне соціально-психологічне утворення, що інтегрує когнітивні, емоційно-ціннісні й поведінкові компоненти. Так дослідниця О. Демчина трактує її як інтегральну характеристику, що формується під впливом соціалізаційних процесів, виховання, освітнього середовища та внутрішніх психологічних механізмів [15, 36].

Проблематика гендерної толерантності у психологічній науці стосується рівня прийняття різних форм гендерної ідентичності, поведінки та соціальних ролей. На думку О. Демчини, поняття «гендерна толерантність» охоплює не лише відсутність дискримінації, але й активне визнання прав різних гендерних груп, готовність до взаємоповаги та забезпечення рівних можливостей у взаємодії [12, 113]. Відтак вона постає важливою характеристикою, що визначає якість соціальних відносин і сприяє формуванню інклюзивного середовища.

Наукові підходи до її дослідження сформувалися на перетині гуманістичної психології, соціального конструктивізму та когнітивно-поведінкової парадигми. Як зауважує О. М. Абасалієва, з позиції соціального конструктивізму гендерні норми розглядаються як соціально створені та культурно залежні, що зумовлює їхній вплив на формування установок та ціннісних орієнтацій [1, 46]. Гуманістичний підхід (І. О. Демченко) трактує гендерну толерантність як складову особистісної зрілості, пов’язану з прийняттям «іншого» та розвитком внутрішньої автономії [14, 88].

У межах когнітивної психології толерантність розглядається як результат подолання упереджень, переосмислення стереотипів і розвитку критичного мислення (О. М. Абасалієва [1, 46], А. С. Бессараб [3, 23], І. О. Гринько [11, 42], О. Демчина [15, 37]). Молодь, яка володіє критичними компетентностями, краще розпізнає стереотипи та здатна взаємодіяти з іншими на засадах рівності.

Гендерна толерантність також розглядається Л. М. Комарніцькою та І. М. Завадською як складова соціальної компетентності. Підвищення її рівня зумовлюється розширенням соціального досвіду, зростанням громадянської активності та впливом освітніх інституцій, які сприяють формуванню культури поваги до різноманіття [22, 84].

У працях Т. О. Костіної підкреслюється зв’язок між розвитком емоційного інтелекту й готовністю приймати різні форми гендерної поведінки: молодь із високою емпатійністю демонструє нижчий рівень гендерних упереджень [24, 62].

Таким чином, науково-теоретичні засади вивчення гендерної толерантності підкреслюють її багатовимірність, обумовлену взаємодією індивідуально-психологічних, соціокультурних та когнітивних чинників.

Поняття «гендерна толерантність» базується на взаємозв’язку двох ключових категорій: гендеру як соціальної конструкції та толерантності як настанови у міжособистісних стосунках. На думку О. Демчини, гендер розуміється як категорія, що набуває змісту через суспільні ролі й норми,

тому толерантність у цій сфері означає здатність сприймати іншу людину незалежно від її гендерної ідентичності, визнавати рівність прав і дотримуватися принципів взаємоповаги [15, 38].

На переконання Л. В. Костюченко, у структурному вимірі гендерна толерантність постає показником соціально-психологічної адаптації молодої особистості: її сформованість свідчить про здатність взаємодіяти без упереджень та дотримуватися конструктивних моделей поведінки [25, 72].

В українській психології помітне зростання уваги до питання гендерної толерантності. Зокрема, Т. В. Грубі виокремлює підходи до її трактування: як риси особистості, як позиції та як цінності [12, 113]. Т. В. Мотуз розглядає гендерну толерантність як компетентність – здатність до адекватної міжстатевої взаємодії, подолання стереотипів та врахування гендерної специфіки [35, 362].

Разом з тим, хоча існує значна кількість робіт, присвячених толерантності чи гендерним стереотипам, комплексне дослідження гендерної толерантності як характеристики особистості молоді все ще недостатньо розвинене. Зокрема, бракує емпіричних робіт, що стосуються механізмів її формування, вікових та культурних чинників, а також моделей, які б інтегрували когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. Саме на ці аспекти спрямовано подальший науковий пошук – через уточнення сутності поняття та емпіричне дослідження його детермінант у молодому віці [45, 34; 48].

У своїх дослідженнях О. М. Демчина пропонує модель гендерної толерантності, яка включає такі блоки: 1) ставлення до гендерних відмінностей іншої особи; 2) емоційно-ціннісна готовність до взаємодії з іншою людиною без гендерної дискримінації; 3) поведінкова складова – здатність реалізовувати конструктивні стратегії співпраці та компромісу у міжгендерних ситуаціях [15, 37].

У таблиці 1.1 подано соціально-психологічні характеристики гендерної толерантності, розкрито основні аспекти та визначено їх зміст.

Таблиця 1.1 – Гендерна толерантність як соціально-психологічна характеристика особистості

Аспект	Зміст
Когнітивний	Знання про гендер, рівність, права людини; усвідомлення різниці між статтю та гендером; відсутність стереотипів.
Емоційний	Позитивне або нейтральне ставлення до людей незалежно від гендерної ідентичності; емоційна відкритість.
Поведінковий	Повага у взаємодії; недопущення дискримінації; підтримка гендерної рівності в повсякденності.
Соціальна відповідальність	Усвідомлення значущості рівних можливостей; готовність протидіяти гендерним упередженням.
Гнучкість мислення	Уміння переглядати свої уявлення, приймати нову інформацію, позбуватися стереотипів.
Толерантність до різноманіття	Прийняття різних моделей поведінки, ролей, ідентичностей; відкритість до інклюзії.
Рівень емпатії	Розуміння переживань іншої людини незалежно від гендеру; чутливість до несправедливості.
Комунікативна культура	Коректні форми звертання; ненасильницька комунікація; уникання дискримінаційних висловлювань.
Саморефлексія	Здатність аналізувати власні переконання щодо гендеру; готовність до змін.
Соціально-психологічна адаптація	Комфорт у гендерно різноманітному середовищі; уміння взаємодіяти з різними групами.

Отже, гендерна толерантність постає як важлива соціально-психологічна характеристика особистості, що включає когнітивні уявлення про гендерне різноманіття, емоційно-ціннісні установки поваги й прийняття та поведінкову готовність до конструктивної взаємодії. Українські дослідження створюють підґрунтя для її теоретичного осмислення, однак потребують подальшого розвитку в напрямі емпіричного вивчення молодіжної групи, інтеграції структурних компонентів та моделювання процесів формування. Це визначає логіку подальшого розгортання дослідження в межах магістерської роботи.

1.2 Психологічні чинники та вікові закономірності формування (становлення) гендерної толерантності в молодих людей

Формування гендерної толерантності в молодому віці є динамічним процесом, що визначається взаємодією психологічних чинників і соціалізаційного контексту. З огляду на багатовимірність цього явища, важливо проаналізувати ключові фактори, які сприяють або, навпаки, ускладнюють розвиток толерантних гендерних установок у молоді. У цьому підрозділі розглядаються основні психологічні детермінанти та механізми їх впливу [3, 22-23].

Одним із провідних чинників гендерної толерантності є ціннісно-мотиваційна сфера. Дослідження свідчать, що молоді люди з демократичними та плюралістичними поглядами легше приймають гендерне різноманіття, ніж ті, чиї цінності пов’язані з традиційними й ієрархічними моделями гендерних ролей. О. Демчина наголошує, що орієнтації на самостійність, автономію та критичність мислення формують основу для розвитку толерантних установок [15, 37].

Мотиваційні чинники, зокрема прагнення до співпраці, саморозвитку та взаємоповаги, стимулюють інтерес молоді до гендерної проблематики. Як зазначають О. Кікінеджі [20, 60] та Т. Пашко [37, 104], гендерна компетентність студентів виступає інтеграцією знань, переконань і поведінкових стратегій, що ґрунтуються на цінностях рівності й справедливості.

Значний вплив має когнітивний компонент: обсяг знань про гендерні ролі, форми гендерної ідентичності та стереотипи. За О. Демчиною, когнітивна складова гендерної толерантності охоплює розуміння сутності толерантності, усвідомлення соціально-психологічних причин гендерної нерівності та знання про власну й іншу гендерну ідентичність [15, 38].

Емпіричні дані показують, що молодь поступово збагачує знання про гендер, однак вони не завжди переходять у практичну поведінку. Так,

Н. Куравська зазначає, що студентська молодь засвоює уявлення про гендерні ролі та стереотипи як регулятори поведінки, хоча традиційні установки продовжують зберігати вплив [27, 16].

Важливим компонентом є емоційно-ціннісна сфера – здатність до емпатії, самоприйняття та рефлексії. Толерантність корелює з умінням молоді розуміти почуття інших, співпереживати та переглядати власні переконання. О. Демчина підкреслює, що емоційні механізми саморегуляції, зокрема самоповага та впевненість у собі, сприяють формуванню позитивних толерантних установок [15, 39].

Рефлексивність також виступає чинником подолання стереотипів. У рамках корекційних програм, ученою Г. М. Редькіною наголошується, що розвиток рефлексії через діалог, дискусії та спеціальні завдання допомагає зруйнувати шаблонні уявлення про гендер і приймати більш гнучкі моделі поведінки [44, 12].

Гендерна ідентичність є ще однією фундаментальною детермінантою. Л. М. Комарніцька та І. М. Завадська зауважують, що вона формується в соціальному контексті й залежить від усвідомлення власного гендеру та готовності приймати альтернативні ідентичності [22, 85]. Соціалізаційний процес відіграє ключову роль: за Н. Куравською, успішна гендерна соціалізація сприяє розвитку толерантності, тоді як сексизм сигналізує про її порушення [27, 16].

Поведінкові аспекти гендерної толерантності проявляються у стратегіях взаємодії молодих людей у міжгендерних ситуаціях: умінні вести діалог, конструктивно вирішувати конфлікти, формувати партнерські стосунки на засадах рівності. Розвинені комунікативні навички – активне слухання, аргументоване висловлення думок, емоційна відкритість – значною мірою визначають, чи трансформуються гендерні установки у реальну поведінку [37, 105].

Позитивний соціально-психологічний клімат, зокрема в студентських групах або освітньому середовищі, сприяє розвитку толерантності.

Дослідження Т. І. Сергієнко вказують, що рівність освітньому процесі та культура професійної комунікації створюють безпечний простір, у якому молодь може вільно обговорювати гендерні питання [46, 23].

Соціалізація молоді охоплює не лише сім'ю та освітні інституції, а й ширший соціокультурний контекст – медіа, суспільні норми, інституції. Психологічна безпека, яку забезпечують ці системи (наприклад, політика інклюзивності), визначає готовність молодої людини відкрито висловлювати гендерні погляди без страху стигматизації. Соціальні механізми навчання, на переконання О. Демчини, такі як наслідування, групова динаміка, професійна апробація є важливими шляхами розвитку гендерної толерантності [15, 37].

Окрім класичних психологічних компонентів, дослідник Д. Ларін звертає увагу на толерантність до невизначеності як психоемоційний ресурс. Хоча її частіше розглядають у контексті стресових ситуацій, цей феномен також впливає на прийняття гендерного різноманіття: молодь, здатна переносити неоднозначність і ситуації «без чітких правил», легше приймає нестандартні гендерні ролі та взаємодіє без упереджень [28, 27].

Водночас формування гендерної толерантності може бути посилене через спеціальні психокорекційні та просвітницькі програми. Дослідження Л. О. Подкоритової та А. С. Паладіної показують, що робота над прокрастинацією з урахуванням гендерних особливостей сприяє підвищенню толерантності: під час таких втручань молодь розвиває рефлексію, навички емоційної регуляції та відкритість до інших [39, 183].

Інтервенції, як зазначають О. Погребняк, Т. Повалій [38, 57] та К. Є. Пушня [42, 63], зазвичай включають лекції, групові дискусії, рольові ігри та відеоаналіз, що дає можливість не лише усвідомити власні упередження, а й випробувати альтернативні моделі взаємодії в безпечному середовищі – закладі освіти або молодіжній організації.

Таким чином, сукупність вікових психологічних характеристик, індивідуальних особливостей та соціального досвіду визначає динаміку розвитку ціннісних орієнтацій юнацтва. Період 18-25 років, як пишуть вчені

Т. В. Грубі [12, 114], О. Демчина [15, 38] є етапом активного становлення самосвідомості, соціальних установок та гендерної ідентичності, що створює сприятливі умови для формування гендерної толерантності як стійкої особистісної властивості.

У цьому віці інтенсивно розвиваються рефлексія та децентрація, що забезпечує здатність молодих людей розуміти інші позиції та враховувати різноманітність соціальних ролей. За Т. М. Гладун, зростання емоційної зрілості супроводжується посиленням саморегуляції, усвідомленості та прийняттям соціальної різноманітності [7, 123].

Молодий вік (18-45 років) вважається сензитивним періодом для становлення гендерної толерантності, оскільки саме тоді відбуваються інтенсивні зміни у структурі самосвідомості, ціннісній сфері та соціальній поведінці. Юність, на думку вчених Т. В. Грубі [12, 115], Н. Куравської [27, 17] та О. Праченко [41, 105] характеризується активним формуванням особистісної ідентичності та засвоєнням нових соціальних норм, включно з ідеями рівності.

На думку Д. Р. Скібіна, розвиток рефлексії, , критичного мислення та когнітивної гнучкості сприяє подоланню стереотипів і формуванню толерантних моделей поведінки [47, 25]. Зростання емпатійності та соціальної чутливості в цей період також підтримує готовність молоді до прийняття різних форм самовираження.

Освітнє середовище відіграє суттєву роль у становленні гендерних установок. Дослідження Р. С. Чіпа засвідчують, що здобувачі освіти, які навчаються у мультикультурних або інклюзивних контекстах, демонструють значно нижчий рівень гендерних упереджень [53, 110]. Соціально-політичні події останніх років також вплинули на переорієнтацію молоді на цінності рівності, солідарності та гуманізму.

Отже, вікові закономірності становлення гендерної толерантності визначаються поєднанням особистісного розвитку, когнітивної автономії та впливу соціального середовища, що формує ціннісні орієнтації молодих людей.

Психологічні чинники, що зумовлюють формування гендерної толерантності, взаємодіють між собою через низку механізмів. Зокрема: 1) ціннісно-мотиваційні орієнтації підсилюють когнітивний компонент, стимулюючи інтерес молоді до глибшого аналізу гендерної тематики; 2) когнітивні уявлення трансформуються в поведінкові практики через рефлексію, дискусії та досвід взаємодії; 3) інституційний контекст (сім'я, освіта, соціальне середовище) модулює готовність молоді до саморозвитку; 4) толерантність до невизначеності виконує функцію емоційного «буфера», знижуючи напругу у складних або неоднозначних гендерних ситуаціях.

Для узагальнення цих чинників подано таблицю 1.2.

Таблиця 1.2 – Чинники формування гендерної толерантності

Чинник	Характеристика	Дослідники
Сімейна соціалізація	Перші уявлення про ролі, моделі поведінки, стиль взаємодії; вплив прикладу батьків.	О. Демчина, О. Черниш, Р. Чіп
Освіта та просвітництво	Формальна й неформальна освіта, що формує знання про гендер, критичне мислення та рівність.	А. Бессараб, І. Демченко, Н. Куравська, В. Полякова, Д. Скібін
Міжгруповий контакт	Взаємодія з представниками різних гендерних груп знижує упередження за умов рівності та співпраці.	О. Кікінеджі, Т. Мотуз, Т. Пашко, І. Ткаченко, Н. Яковенко, Ю. Яцкевич
Медіавплив і культурні наративи	Медіа формують образи ролей, поширюють стереотипи або підтримують інклюзію.	Л. Комарніцька, Н. Левицька
Релігійні та традиційні установки	Впливають на прийняття ролей, толерантність до альтернативних моделей поведінки.	І. Завадська, І. Демченко
Соціальні ролі та поділ праці	Уявлення про «належні» чоловічі та жіночі ролі; вплив на ставлення до рольових відхилень.	О. Погребняк, Т. Повалій, І. Ткаченко
Гендерні стереотипи	Стійкі когнітивні схеми, що визначають ступінь готовності приймати різноманіття.	І. Гринько, Д. Ларін, Г. Редькіна
Сексуальні установки і сексизм	Відкриті й приховані форми сексизму, включно з амбівалентним сексизмом.	М. Ткалич

Продовження таблиці 1.2

Чинник	Характеристика	Дослідники
Особистісні риси	Авторитарність чи відкритість як модератори прийняття різноманіття.	О. Демчина, М. Ткалич
Емпатія та емоційний інтелект	Полегшують розуміння переживань інших та формують толерантні моделі взаємодії.	Т. Данилюк, О. Демчина, І. Кириленко
Соціально-політичний контекст	Політика рівності, зміни у суспільстві та громадська активність впливають на прийняття різних ідентичностей.	Т. Грубі, М. Іванченко

Водночас психологічні чинники гендерної толерантності охоплюють ціннісно-мотиваційні орієнтації, когнітивні уявлення, емоційні реакції, поведінкові стратегії й особистісні риси, що разом формують готовність молоді сприймати гендерне різноманіття. Їхній вплив опосередковується соціальним контекстом, рівнем інформованості та можливостями для міжгендерної взаємодії.

Особливої уваги та наукового аналізу заслуговують вікові закономірності розвитку гендерної толерантності. Так, молодий вік вважається періодом інтенсивного становлення ідентичності, самосвідомості, моральних орієнтацій та ціннісних установок, що прямо впливають на прийняття різноманіття. Саме в юності формуються соціальні схеми, через які індивід інтерпретує гендерні ролі, поведінку й ідентичності. Відповідно до наукових підходів Т. В. Грубі [12, 115] та О. Праченко [41, 105] розвиток гендерної толерантності в цьому віці відбувається нерівномірно й залежить від рівня освіти, соціального досвіду та когнітивної зрілості.

Для систематизації вікових особливостей подано таблицю 1.3.

Таблиця 1.3 – Вікові закономірності формування гендерної толерантності в молодих людей

Віковий компонент	Коротка характеристика	Дослідники
Самосвідомість і ідентичність	Формування уявлень про власне «Я», осмислення соціальних ролей, пошук життєвих орієнтирів.	Е. Еріксон, І. Кон
Емоційний розвиток	Зростання емпатійності, керування емоціями, формування емоційної зрілості.	Т. Гладун
Когнітивна зрілість	Розвиток абстрактного мислення, критичності, рефлексії; здатність до деконструкції стереотипів.	І. Бекешкіна, Л. Комарніцька
Соціальний досвід	Розширення соціальних контактів, участь у групових взаємодіях, перші професійні проби.	Н. Куравська
Моральні орієнтації	Освоєння принципів справедливості, рівності й відповідальності; формування ціннісної системи.	Л. Кольберг
Здатність до толерантності	Поступове прийняття відмінностей, формування відкритості, взаємоповаги та антидискримінаційних установок.	В. Полякова, М. Ткалич
Гнучкість мислення	Перегляд власних переконань, готовність до прийняття нових моделей ролей.	О. Демчина

Таким чином, становлення гендерної толерантності у молодому віці (18-45 років) є складним і гетерохронним процесом, що відповідає логіці психічного розвитку. Найбільш чутливим періодом для формування фундаментальних установок є юність (18-25 років), тоді як у подальший період (25-45 років) толерантність поступово інтегрується в систему цінностей та проявляється у різних соціальних ролях. Саме тому перехід від зовнішньої нормативності до власних автономних переконань є віковою закономірністю цього етапу [12, 114].

На думку Д. Р. Скібіна, досить важливе значення має розвиток когнітивної складності: саме поєднання критичного мислення та рефлексії дозволяє молодій людині аналізувати гендерні стереотипи й сприймати гендер як спектр соціально зумовлених ролей, а не як жорстку бінарну категорію [47, 25]. У ранній дорослості ця когнітивна гнучкість забезпечує здатність переглядати вже сформовані установки та адаптувати їх до соціальних змін, що сприяє стабільності толерантності.

Не менш важливою є інтеграція особистісної та гендерної ідентичності. Формування самоприйняття у віці 18-21 року, на переконання О. Праченко, закономірно підсилює здатність приймати інших, а у 25-45 років стабільна ідентичність зменшує потребу у захисних механізмах, таких як стереотипізація чи дискримінація, адже особистість менше залежить від зовнішнього схвалення [41, 104].

Т. М. Гладун [7, 123] та Т. Ю. Пашко [37, 105] зауважують, що паралельно відбувається розвиток емоційної зрілості та емпатії, що відіграє роль внутрішнього регулятора у міжособистісних взаємодіях та стримує прояви нетерпимості. В аксіологічній сфері суттєвим, як пишще Н. Куравська, є перехід до автономної моралі та інтерналізація гуманістичних цінностей, які у ранній дорослості стають стійкою основою соціальної поведінки [27, 17].

Водночас, О. Погребняк та Т. Повалій [38, 57] зауважують, що становлення гендерної толерантності є нелінійним: у юності доволі поширена амбівалентність, що проявляється поєднанням прогресивних поглядів і залишкових стереотипів, тоді як у 25-45 років регрес можливий через підвищену відповідальність і стресові ситуації. Це свідчить про потребу підтримувати психологічну гнучкість і відкритість на всіх етапах молодого віку.

Зазначені психологічні процеси відображені у таблиці 1.4, яка узагальнює механізми становлення гендерної толерантності, акцентуючи увагу на вікових закономірностях.

Таблиця 1.4 – Психологічні закономірності становлення гендерної толерантності в молодому віці

Сфера психічного розвитку	Вікові закономірності	Вплив на динаміку гендерної толерантності
Когнітивна	Розвиток критичного мислення, рефлексії та децентрації (18-25). Формування стійкої когнітивної гнучкості (25-45).	Сприяє деконструкції бінарних стереотипів. Забезпечує здатність переглядати установки та протидіяти маніпулятивним впливам.

Продовження таблиці 1.4

Особистісна (ідентичність)	Формування й стабілізація особистісної та гендерної ідентичності; інтеграція у різні соціальні ролі (25-45).	Зріла ідентичність зменшує потребу в самоствердженні за рахунок дискримінації. Підтримує стійкі толерантні установки.
Аксіологічна (цінності)	Перехід до автономної моралі; інтерналізація гуманістичних цінностей (рівність, справедливість, гідність).	Толерантність формується як внутрішнє переконання, що забезпечує етичну послідовність у професійній та сімейній взаємодії.
Емоційна	Досягнення емоційної зрілості, розвиток емпатії та саморегуляції.	Забезпечує прийняття інакшості, зменшує агресивні реакції, підтримує конструктивне вирішення конфліктів.
Динаміка процесу	Гетерохронність і амбівалентність (18-25); потреба в подоланні ригідності (25-45).	Толерантність формується через подолання суперечностей юності; у дорослості – через підтримку гнучкості й відкритості до нового.

Аналіз наукових доробків вчених-психологів та практиків дозволяє виокремити комплекс основних вікових закономірностей становлення гендерної толерантності в молодому віці. По-перше, як пише Т. М. Гладун, у 18-25 років відбувається інтенсивний розвиток рефлексії та децентрації, що забезпечує здатність розуміти різні позиції та приймати їх [7, 123]. По-друге, на переконання О. Праченко, формується цілісна особистісна й гендерна ідентичність, яка стабілізується у ранній юності та визначає ставлення до гендерних норм і ролей [41, 104]. По-третє, як зауважує Т. Ю. Пашко, саме в цей період відбувається активна перебудова ціннісно-смислової сфери, у межах якої толерантні установки інтегруються в систему моральних принципів [37, 104]. По-четверте, на думку Н. Куравської [27, 17] та Р. С. Чіпа [53, 110] розширення соціальних контактів і комунікативних практик сприяє підвищенню соціальної компетентності та прийняттю різноманітності. По-п’яте, як вірно вказує Т. Ю. Пашко, розвиток емоційної зрілості забезпечує гуманістично орієнтоване ставлення до інших [37, 105]. Нарешті, на думку Л. О. Подкоритової та А. С. Паладіної [39, 184] молодь

залишається чутливою до суспільних трансформацій, що підсилює її орієнтацію на цінності рівності та недискримінації.

Таким чином, становлення гендерної толерантності у молодих людей є результатом взаємодії вікових та соціальних чинників. Юність є сензитивним періодом для розвитку гендерночутливих установок, оскільки: формуються основи гендерної ідентичності; розвивається абстрактне і критичне мислення; удосконалюється емоційна сфера; відбувається формування ціннісної системи; розширюється соціальний досвід; здійснюється переоцінка гендерних стереотипів.

Отже, молодий вік є ключовим для становлення здатності приймати гендерну різноманітність та дотримуватися принципів рівності. Розвиток гендерної толерантності має комплексний характер і залежить від поєднання вікових психологічних змін, емоційно-ціннісного розвитку, освітніх впливів і ширшого соціального контексту. У цей період толерантність може ефективно інтегруватися в структуру особистості, що робить молодий вік особливо значущим у формуванні культури рівності та недискримінації.

1.3 Взаємозв'язок психологічних чинників із рівнем гендерної толерантності

Вивчення взаємозв'язку психологічних чинників із рівнем гендерної толерантності, особливо серед молоді, є одним із ключових завдань сучасної психології. Саме психологічні передумови визначають сталість, глибину та поведінкову реалізацію толерантних установок. Гендерна толерантність як інтегральне особистісне утворення формується під впливом низки внутрішніх характеристик, що взаємодіють між собою та визначають готовність молодої людини приймати соціальні відмінності, будувати рівноправну комунікацію й конструктивну взаємодію в різних соціальних ситуаціях. В умовах соціальних змін і ціннісної турбулентності, у яких перебуває українська молодь, аналіз таких чинників, на думку вчених

набуває особливої ваги, що підтверджується низкою сучасних досліджень (О. Бойко [4]; Т. Данилюк [13]; Р. Дубовик [17]; М. Лісовська [31]; О. Міненко [34]; С. Нагорна [36]; І. Харченко [50].

Однією з ключових передумов розвитку гендерної толерантності є рівень особистісної зрілості, що охоплює саморефлексію, внутрішню автономію, емоційну стійкість і здатність критично переосмислювати усталені норми. Молодь із розвиненою саморегуляцією легше усвідомлює власні упередження та відмовляється від стереотипних узагальнень, що підвищує рівень прийняття гендерних відмінностей. Натомість, як пише О. Бойко, низька емоційна регуляція, імпульсивність і тривожність сприяють формуванню негативних реакцій у ситуаціях, де необхідні відкритість і толерантність [4, 79].

Важливу роль відіграють рівень емпатії та соціальної чутливості. Молодь із високими показниками емпатійності легше сприймає гендерні відмінності, оскільки здатність розуміти та співпереживати іншому знижує бар'єри сприйняття. Емпатія слугує медіатором між когнітивним розумінням рівності та реальними практиками підтримки вразливих груп. Відтак, на думку О. Бойка, емоційно-ціннісне ставлення до гендерної рівності стає важливим чинником трансформації знань у стійкі переконання [4, 80].

Емоційна сфера молоді значною мірою визначає її реакції на гендерні відмінності. Підвищена тривожність та внутрішня напруга часто поєднуються з ригідністю мислення, що знижує готовність приймати альтернативні соціальні моделі. Натомість, як зазначає Т. Данилюк, емоційна гнучкість і вміння управляти стресом сприяють відкритості та конструктивній взаємодії в неоднозначних ситуаціях [13, 39].

Молодь із високим рівнем емоційного інтелекту краще розпізнає власні емоційні реакції та здатна знижувати їх інтенсивність у ситуаціях конфлікту чи непорозуміння. Це мінімізує ймовірність захисних реакцій, які часто лежать в основі нетолерантних установок. Тому як зауважує О. Бойко, розвиток емоційної компетентності можна розглядати одним із ключових напрямів психологічної підтримки формування толерантності [13, 40].

Особливу роль у формуванні гендерної толерантності відіграє критичне мислення, яке забезпечує свідомий аналіз соціальних норм, культурних сценаріїв і стереотипних суджень. Молодь, на переконання Р. Дубовика, володіє критичними навичками, менше піддається маніпулятивним впливам та пропагандистським стереотипам, які нерідко слугують основою гендерної нетолерантності [17, 54].

Водночас критичне мислення сприяє формуванню альтернативних способів розуміння соціальних ролей і відмові від автоматизованих оцінок. Уміння ставити запитання, аналізувати джерела та перевіряти їх достовірність розширює межі соціального сприйняття й формує багатовимірне бачення гендерних взаємин. Відтак критичне мислення, як вказує Р. Дубовик, впливає на когнітивну, емоційну та поведінкову складові гендерної толерантності [17, 54].

Соціальна ідентичність молоді також є суттєвим чинником, що визначає рівень гендерної толерантності. Типи груп, з якими ідентифікує себе молода людина – традиційними, модерними, активістськими, професійними чи протестними – формують різні моделі поведінки. Гнучка та багатовимірна соціальна ідентичність, на думку М. Лісовської, пов’язана з більшою відкритістю до різноманітності, тоді як надмірно фіксована ідентичність може посилювати ригідність мислення [31, 63].

Узагальнений взаємозв’язок ключових психологічних чинників із рівнем гендерної толерантності молоді подано в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Взаємозв’язок психологічних чинників із рівнем гендерної толерантності

Психологічний чинник	Зміст чинника	Механізм впливу	Прояв у рівні гендерної толерантності
Емоційна регуляція	Контроль інтенсивності емоцій, здатність до самозаспокоєння	Зменшує імпульсивні реакції, запобігає захисним механізмам	Спокійне реагування на гендерні відмінності; зниження нетолерантності

Продовження таблиці 1.5

Емоційний інтелект	Усвідомлення та розуміння власних емоцій	Допомагає конструктивно діяти в конфліктних ситуаціях	Відсутність агресивних/захисних реакцій; відкритість до діалогу
Емпатія	Розуміння і співпереживання іншій людині	Зменшує бар'єри сприйняття іншості	Прийняття різноманіття; підтримка рівності
Критичне мислення	Аналіз норм, стереотипів, джерел інформації	Руйнує маніпулятивні й стереотипні уявлення	Усвідомлене ставлення до ролей і норм; спротив стереотипам
Самооцінка	Оцінка власної цінності й можливостей	Висока самооцінка знижує потребу у самоствердженні за рахунок інших	Відсутність упереджених оцінок; прийняття соціальних відмінностей
Автономність	Незалежність від зовнішнього тиску	Знижує вплив групових стереотипів та конформізму	Відкрите ставлення до гендерної різноманітності
Соціальна ідентичність	Усвідомлення приналежності до певних груп	Гнучка ідентичність сприяє ширшому соціальному сприйняттю	Вища терпимість до різних гендерних груп
Групові норми	Цінності й установки найближчого оточення	Механізми конформізму та соціального навчання	Підтримувальні норми – толерантність; стереотипні – упередження

Особливо важливою також є роль групових норм, адже молодь часто відтворює установки, характерні для найближчого соціального оточення. Якщо група демонструє орієнтацію на рівність, взаємоповагу та підтримку, молоді люди інтеріоризують саме такі норми. Натомість у середовищі, як пише О. Міненко, де домінують стереотипи чи негативні оцінки щодо осіб певної статі або гендерної ідентичності, може формуватися нетолерантна поведінка, нерідко на несвідомому рівні [34, 85].

Сучасні дослідження підтверджують, що рівень самооцінки є значущим предиктором сформованості толерантних позицій. Молодь із адекватною самооцінкою сприймає соціальні відмінності без загрози для власної ідентичності, що сприяє толерантності. Натомість занижена

самооцінка, на переконання Р. Дубовика, пов’язана з потребою самоствердження за рахунок інших, що створює ґрунт для виникнення упереджень [17, 54].

Автономність – здатність діяти незалежно від зовнішнього тиску – також впливає на розвиток толерантності. Молоді люди, які вміють відстоювати власну позицію ненасильницькими способами, менше схильні піддаватися груповим стереотипам і здатні зберігати відкритість у міжгендерній взаємодії.

Поведінкова реалізація толерантності – завершальний етап її формування. Вона проявляється у повсякденних взаємодіях, стилі комунікації, участі в соціальних ініціативах та протидії дискримінації. Цей рівень є найбільш складним, вважає С. Нагорна, оскільки залежить від поєднання особистісних рис, соціальних умов та внутрішньої мотивації [36, 105].

Молодь, яка має розвинену автономність, емпатію, критичне мислення та навички емоційної регуляції, значно частіше демонструє активні форми толерантності – від підтримки принципів рівності до участі в просвітницьких чи громадських ініціативах. За відсутності таких ресурсів, на думку низки вчених, толерантність може залишатися лише декларованою, не переходячи у реальну поведінкову практику (С. Нагорна [36, 106]; І. Харченко [50, 24]).

Психологічні чинники, що визначають рівень гендерної толерантності молоді, утворюють складну систему взаємопов’язаних елементів. Провідними серед них є емоційна регуляція, критичне мислення, соціальна ідентичність, емпатія, автономність і самооцінка. Їхній взаємозв’язок впливає як на формування внутрішніх установок, так і на реальну поведінкову реалізацію толерантності. Рівень гендерної толерантності зростає за умов підтримувального соціального середовища, тоді як нестача психологічних ресурсів або їхня деформація сприяють відтворенню стереотипів і закріпленню дискримінаційних практик. Тому розвиток чинників, що сприяють толерантності, є пріоритетним завданням сучасної освітньої та соціально-психологічної роботи.

Таким чином, психологічні чинники відіграють ключову роль у формуванні гендерної толерантності молоді та перебувають у взаємодії між собою. Розвиток емпатії, емоційної регуляції, критичного мислення, гнучкої соціальної ідентичності, автономності та адекватної самооцінки забезпечує перехід від декларативної підтримки рівності до практичної реалізації толерантної поведінки. Емпіричні дані 2022-2025 рр. підтверджують, що підвищення рівня цих чинників корелює з готовністю молодих людей приймати різноманіття та протидіяти дискримінації.

Таким чином, розвиток відповідних психологічних характеристик має стати одним з основних векторів освітньої та соціально-психологічної роботи з молоддю, а також людьми у молодому віці.

За результатами теоретичного аналізу гендерної толерантності та психологічних чинників, що її зумовлюють можна сформулювати такі висновки:

1. Розвиток гендерної толерантності є результатом взаємодії емоційних, когнітивних, мотиваційних та соціальних чинників, що формують здатність до прийняття різноманітності.

2. Гендерна толерантність у молодому віці формується як результат інтеграції когнітивних, емоційних та соціально-перцептивних механізмів, що зумовлює її багатовимірну природу та потребу у комплексному науковому аналізі.

3. Психологічні чинники формування толерантності мають системний характер, поєднуючи внутрішні (самооцінка, емоційна компетентність, критичне мислення) та зовнішні (освітнє середовище, міжособистісні взаємини) детермінанти, що в сукупності визначають готовність молоді приймати гендерну різноманітність.

4. Молодий вік є найбільш сприятливим періодом для формування гендерної толерантності, оскільки саме в цей час відбувається активна перебудова ціннісних орієнтацій та становлення ідентичності, що робить, зокрема, молодь відкритою до гуманістичних ідей та нових соціальних норм.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

2.1 Концептуальні засади та стратегія емпіричного дослідження гендерної толерантності

Одним із важливих завдань кваліфікаційної роботи є дослідження концептуальних засад та стратегії емпіричного вивчення гендерної толерантності. Це зумовлено тим, що в сучасних соціологічних і психологічних дослідженнях вона розглядається як ключовий індикатор соціальної зрілості, який відображає рівень рівності та взаємоповаги в суспільстві. Водночас гендерна толерантність є частиною ширшого феномену толерантності, що як соціально-психологічна категорія охоплює прийняття різноманіття, повагу до прав та свобод інших, а також відповідні поведінкові прояви у міжособистісних взаємодіях.

У межах соціально-психологічного підходу гендерна толерантність визначається як поєднання когнітивних уявлень, емоційних ставлень та практичних дій, спрямованих на забезпечення рівності між чоловіками, жінками та представниками інших гендерних ідентичностей. Саме інтеграція цих компонентів формує стійкі толерантні установки [7; 12; 23; 51].

Наукові дослідження (Т. М. Гладун [7], Т. В. Грубі [12], Н. В. Костик [23], О. П. Черниш [51]) підтверджують, що формування гендерної толерантності залежить від комплексу соціальних, культурних і психологічних чинників. На думку Н. В. Костик, провідну роль відіграють соціалізаційні впливи, рівень освіти, обізнаність щодо прав людини та досвід взаємодії з різними соціальними групами [23, 49]. Тому емпіричне дослідження цього явища має ґрунтуватися на комплексному аналізі когнітивних, емоційних і поведінкових проявів, що дозволяє сформувати цілісне уявлення про розвиток толерантних установок.

Для організації емпіричного дослідження необхідно чітко визначити ключові поняття та структурні елементи гендерної толерантності, адже саме це забезпечує системність збору та інтерпретації даних. У сучасній науковій літературі виділяють три основні компоненти (таблиця 2.1):

1. Когнітивний компонент, що охоплює знання та уявлення про гендерні ролі, стереотипи та механізми дискримінації; він також включає рівень обізнаності щодо прав людини, принципів гендерної рівності та соціальних норм, що регулюють поведінку в суспільстві.

2. Емоційний компонент, який відображає ставлення, почуття та емоційну реакцію індивіда на представників різних гендерів; високий рівень емпатії та здатність до співпереживання виступають ключовими факторами формування толерантного ставлення.

3. Поведінковий компонент, що включає дії та практики, спрямовані на підтримку гендерної рівності, уникнення дискримінації та готовність до конструктивної взаємодії з представниками різних гендерних груп у соціальному та професійному середовищі.

Таблиця 2.1 – Основні компоненти гендерної толерантності

№ з/п	Компонент	Опис
1.	***Когнітивний***	Знання про гендерні ролі, стереотипи, права людини. Усвідомлення рівності прав чоловіків і жінок, обізнаність про дискримінацію
2.	***Емоційний***	Ставлення та почуття щодо представників різних гендерів. Емпатія, повага, прийняття різноманітності
3.	***Поведінковий***	Реальні дії, що демонструють підтримку гендерної рівності. Участь у заходах із гендерної освіти, запобігання дискримінації

Аналіз гендерної толерантності в науковій літературі здійснюється через різні теоретичні призми, які дозволяють комплексно оцінити соціальні, культурні та психологічні чинники (таблиця 2.2).

Соціально-психологічний підхід підкреслює, що установки щодо гендеру формуються під впливом соціального оточення – родини,

ровесників, медіа, адже саме соціальні норми та очікування визначають характер поведінки індивіда.

Культурологічний підхід зосереджується на традиціях, релігійних уявленнях та історично закріплених стереотипах, оскільки культурні відмінності формують уявлення про соціальні ролі чоловіків і жінок, що безпосередньо впливає на рівень толерантності.

Феміністична та гендерна теорія аналізує структурні нерівності та механізми їх подолання, акцентуючи значення правової і соціальної рівності для розвитку толерантного ставлення. Цей підхід дозволяє виявити бар'єри, які обмежують формування гендерної толерантності, та визначити шляхи їх усунення.

Таблиця 2.2 – Теоретичні підходи до вивчення гендерної толерантності

№ з/п	Підхід	Основна ідея	Основні дослідники	Приклади застосування
1.	***Соціально-психологічний***	Формування установок через соціалізацію та взаємодію	А. Бандура, Р. Стернберг	Дослідження соціальних установок
2.	***Культорологічний***	Вплив культурних норм і традицій	Г. Хофстед, Т. Хофманн	Порівняльні культурні дослідження
3.	***Феміністичний (гендерний)***	Аналіз системних нерівностей та механізмів їх подолання	Г. С. Беккер, Д. Батлер	Гендерна освіта та політика

Об'єктом дослідження є соціальні установки та поведінкові прояви гендерної толерантності серед різних соціальних груп. Предметом – механізми її формування та рівень прояву серед конкретних категорій респондентів (здобувачів освіти, працівників організацій).

Для емпіричного аналізу сформульовано такі гіпотези:

1) рівень гендерної освіти позитивно корелює з рівнем толерантності;

2) соціально-демографічні характеристики (вік, освіта, професійний досвід) впливають на ставлення до гендерних ролей;

3) сім’я, освітнє середовище та медіа визначають інтенсивність проявів гендерної толерантності.

Емпірична частина дослідження передбачає поєднання кількісних і якісних методів для отримання всебічного уявлення про досліджуване явище. Тип дослідження – змішаний (mixed methods), який включає кількісний аналіз рівня толерантності та якісні методи для виявлення мотивацій і контекстуальних чинників її формування.

Методи збору даних охоплюють анкетування та стандартизовані опитувальники, що дозволяють отримати структуровану інформацію про знання, ставлення та поведінку респондентів. Інтерв’ю й фокус-групи спрямовані на виявлення особистісних і соціальних механізмів формування толерантності, тоді як контент-аналіз медіа та навчальних матеріалів дає змогу оцінити соціокультурне середовище, яке впливає на гендерні уявлення.

Для організації вибірки застосовується цільовий або стратифікований підхід, що забезпечує представництво різних соціальних груп і дає можливість для порівняльного аналізу. Обсяг вибірки визначається статистичною доцільністю та доступністю респондентів.

Кількісний аналіз включає розрахунок середніх, дисперсії, кореляцій та регресійних моделей для встановлення зв’язків між соціально-демографічними характеристиками та рівнем толерантності. Якісний аналіз передбачає тематичне кодування й інтерпретацію відповідей для виявлення ключових тенденцій. Поєднання цих методів забезпечує інтегроване розуміння як кількісних показників, так і мотиваційних аспектів поведінки.

Емпіричне дослідження має ґрунтуватися на етичних засадах – добровільній участі, інформованій згоді, конфіденційності та анонімності. Важливим також є уникнення дискримінаційних формулювань і коректність інтерпретації даних, що мінімізує ризик дослідницьких упереджень.

Таким чином, концептуальні засади та стратегія емпіричного дослідження гендерної толерантності спираються на поєднання теоретичних підходів, чітке визначення структурних компонентів явища та інтеграцію

кількісних і якісних методів. Це дає змогу не лише оцінити рівень толерантності, а й виявити соціальні, психологічні та культурні механізми її формування, що створює підґрунтя для розробки ефективних освітніх і соціальних програм у сфері гендерної рівності.

Сучасні дослідження психологічних чинників гендерної толерантності потребують інтегративного підходу, який поєднує системність, аналіз особистісних характеристик і врахування соціального контексту. Така методологічна перспектива дозволяє більш цілісно осмислити природу толерантності та формує основу для побудови узгодженої дослідницької моделі.

Отже, розроблені теоретичні положення та стратегічні основи емпіричного дослідження демонструють, що гендерна толерантність формується у взаємодії когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів. Це обумовлює необхідність багаторівневого підходу до її вивчення, забезпечуючи відповідність між теоретичними припущеннями та емпіричними процедурами й дозволяючи комплексно виявляти чинники, які сприяють або перешкоджають формуванню толерантних установок.

2.2 Психодіагностичний інструментарій вивчення психологічних чинників гендерної толерантності

Вивчення психологічних чинників гендерної толерантності ґрунтується на використанні цілісного психодіагностичного підходу, який забезпечує оцінювання когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів цього феномену, що дає змогу визначити глибинні механізми його формування. Такий підхід дозволяє дослідити системні взаємозв’язки між індивідуально-психологічними характеристиками та соціокультурними умовами, що впливають на ставлення особистості до гендерної різноманітності. На думку М. Головань, інтеграція цих рівнів забезпечує комплексність діагностичного аналізу та дає змогу виявляти як усвідомлені, так і латентні установки щодо рівності та партнерства [8, 77].

1. Когнітивні методики. Когнітивний компонент гендерної толерантності відображає систему знань, уявлень та переконань щодо гендерних ролей і норм. Саме тому до набору психодіагностичних інструментів включають методики, спрямовані на вивчення обізнаності, структури соціальних стереотипів та ступеня усвідомленості гендерних категорій.

Однією з найпоширеніших методик є опитувальник гендерних стереотипів GSS (Gender Stereotype Scale), який містить 30-35 тверджень, що охоплюють різні сфери – сімейну, професійну, освітню, соціально-політичну. Респонденти оцінюють твердження за п’ятибальною шкалою від «повністю не згоден» до «повністю згоден». За І. О. Гринько, обробка результатів здійснюється шляхом обчислення середніх балів за певними категоріями, що дозволяє визначити рівень фіксованості стереотипних уявлень та їхню інтенсивність [11, 43].

Для оцінювання рівня обізнаності використовується також шкала усвідомлення гендерної рівності (Gender Equality Awareness Scale), яка включає закриті та відкриті запитання (20-25 позицій). Вона спрямована на виявлення знань про нормативно-правові акти, соціальні ініціативи, інституційні механізми забезпечення рівності. Як зазначає Ю. М. Дроздова, підрахунок відсотку правильних відповідей дає можливість визначити рівень когнітивної підготовленості та здатність орієнтуватися в сучасному гендерному дискурсі [16, 104].

2. Емоційно-афективні методики. Цей блок методик спрямований на оцінювання емоційних реакцій, проявів емпатії та загального емоційного ставлення до представників різних гендерів. У більшості випадків афективний компонент виявляється більш чутливим до соціального контексту, аніж когнітивний, тому його вивчення є важливою умовою аналізу психологічних детермінант толерантності.

Найбільш застосовуваним інструментом є «Індекс міжособистісної реактивності» (Interpersonal Reactivity Index, IRI), розроблений Девісом.

Методика складається з 28 тверджень, об’єднаних у чотири підшкали: емпатичне занурення, перспективне прийняття, особистий дистрес та фантазію. За І. Л. Кириленко, підрахунок сумарних балів дає змогу визначити індивідуальні особливості емоційної чутливості та здатність до співпереживання – однієї з ключових характеристик толерантної міжособистісної взаємодії [19, 54].

Для діагностики емоційної складової використовується також опитувальник міжособистісної толерантності (Interpersonal Tolerance Questionnaire, ITQ), що містить 20-25 тверджень щодо ставлення до осіб різної статі, віку або соціального статусу. В. І. Полякова зазначає, що методика дозволяє виявляти емоційні упередження та потенційні індикатори інтолерантності через аналіз середніх показників і кореляцій із іншими психологічними характеристиками [40, 103].

3. Поведінкові методики. Поведінковий компонент гендерної толерантності є найбільш складним для оцінювання, оскільки передбачає виявлення реальних моделей поведінки в ситуаціях міжособистісної взаємодії. Дослідження засвідчують, що саме поведінкові прояви найбільш інформативні, оскільки показують не лише декларовані цінності, але й готовність до соціально відповідальної дії.

Одним із найефективніших інструментів є ситуаційні поведінкові тести, у яких респондентам пропонуються описи реальних або змодельованих соціальних ситуацій, пов’язаних із проявами упередженості, стереотипів чи дискримінації. Завдання учасника полягає у виборі найбільш прийнятної реакції з кількох варіантів. За В. І. Поляковою, результати порівнюються з нормативними моделями конструктивної взаємодії, що дозволяє оцінити ступінь сформованості навичок толерантної поведінки [40, 103].

Ще одним діагностичним інструментом є рольові ігри, у межах яких фіксуються вербальні та невербальні реакції, стиль комунікації, здатність до прийняття іншої позиції та поведінкова гнучкість. Оцінювання здійснюється

за експертними шкалами, що дозволяє отримати якісний та кількісний матеріал про рівень поведінкової толерантності.

4. Поєднання кількісних і якісних методів. Важливим принципом підбору психодіагностичного інструментарію є комбінування кількісних і якісних підходів, оскільки лише інтеграція різних типів методів забезпечує багатовимірність аналізу. Кількісні методики дозволяють визначити рівень сформованості окремих показників та обчислити статистично значущі взаємозв'язки, водночас якісні інструменти дають змогу інтерпретувати мотиваційні, контекстуальні та особистісні чинники толерантності.

Обробка результатів включає використання середніх значень, дисперсійного аналізу, кореляційних та регресійних методів, а для якісних даних – тематичний аналіз відповідей, спостережень і експертних оцінок. Поєднання цих аналітичних процедур підвищує валідність висновків і точність інтерпретації.

Критерії добору психодіагностичних методик. Відбір інструментів ґрунтується на таких критеріях:

1) валідність – відповідність змісту методики досліджуваному феномену;

2) надійність – стабільність результатів при повторних вимірюваннях;

3) чутливість – здатність виявляти індивідуальні відмінності;

4) практична застосовність – можливість використання у групових та індивідуальних дослідженнях;

5) етичність – відповідність принципам недискримінації та поваги до особистості.

Саме використання методу змішаних підходів (mixed-methods), як уже зазначалося, де поєднуються когнітивні, емоційні та поведінкові діагностичні інструменти, дозволяє отримати точні, надійні й глибоко інтерпретовані дані про психологічні чинники гендерної толерантності.

У таблиці 2.3. подано основні психодіагностичні методики для вивчення гендерної толерантності.

Таблиця 2.3 – Основні психодіагностичні методики для вивчення гендерної толерантності

Назва методики	Мета	Структура	Шкала оцінки	Спосіб обробки даних	Примітка (валідність, надійність)
Опитувальник гендерних стереотипів (GSS)	Виявлення когнітивних стереотипів щодо ролей чоловіків і жінок	30-35 тверджень про сім'ю, освіту, професію та політичну діяльність	5-бальна шкала	Підрахунок середніх балів за категоріями; кореляційний аналіз	Висока валідність; використовується у міжнародних та українських дослідженнях
Шкала усвідомлення гендерної рівності	Оцінка знань про законодавчі норми та соціальні ініціативи	20-25 закритих і відкритих запитань	Відсоток правильних відповідей	Кластеризація та статистичний аналіз	Адаптована до соціокультурного контексту України
Шкала емпатії Дейтона (IRI)	Визначення рівня емпатії та здатності до співпереживання	28 тверджень; 4 підшкали	5-бальна шкала	Сумарні бали за підшкалом; кореляційний аналіз	Висока надійність і валідність
Опитувальник міжособистісної толерантності (ITQ)	Оцінка ставлення до представників різних гендерів	20-25 тверджень	5-бальна шкала	Підрахунок середніх балів; факторний аналіз	Виявляє приховані упередження та соціальні установки
Ситуаційні тести	Виявлення практичних проявів толерантності	5-10 сценаріїв з конфліктними ситуаціями	Вибір реакції	Порівняння дій із нормативною моделлю	Оцінка поведінкової реалізації когнітивних і емоційних компонентів
Рольові ігри	Оцінка реальних міжособистісних взаємодій	Сценарії взаємодії, розподіл ролей	Експертна шкала 1-5	Спостереження тематичний аналіз	Виявляє бар'єри у поведінці та рівень практичної толерантності
Анкетування соціально-демографічних характеристик	Виявлення кореляцій із гендерною толерантністю	Структурована анкета	Закриті питання	Кореляційний та регресійний аналіз	Використовується для інтерпретації даних інших методик

Продовження таблиці 2.3

Контент-аналіз медіа та соціальних джерел	Вивчення впливу соціокультурного середовища	Вибірка текстів, соціальних мереж, навчальних матеріалів	Кодування категорій поведінки	Тематичний та кількісний аналіз	Дозволяє оцінити зовнішній контекст і вплив соціального середовища

Таким чином, можна схематично унаочнити психодіагностичний інструментарій вивчення психологічних чинників гендерної толерантності, що показано на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Психодіагностичний інструментарій вивчення психологічних чинників гендерної толерантності

Емпіричне вивчення гендерної толерантності в молодому віці дає змогу всебічно проаналізувати як рівень сформованості відповідних установок, так і динаміку їх розвитку під впливом соціокультурних, освітніх та індивідуально-психологічних факторів. У контексті сучасних трансформацій українського суспільства, пов’язаних із воєнними подіями, посиленням громадянської активності та розширенням дискурсу прав людини, показники

гендерної толерантності виявляються неоднорідними та значною мірою залежними від умов соціалізації молоді. Емпіричні дані, як зазначає О. Барвінська, отримані у вітчизняних дослідженнях останніх років, підтверджують, що молодь загалом декларує високий рівень прихильності до принципів рівності, хоча реальна поведінка та готовність до толерантної взаємодії іноді демонструють суперечливі риси [2, 69].

Перш за все варто зазначити, що когнітивний компонент гендерної толерантності має тенденцію до поступового зростання. Зокрема, результати досліджень свідчать, що молоді люди дедалі частіше оперують поняттями рівності, недискримінації, інклюзії та соціальної справедливості, причому такі поняття входять до їхнього повсякденного ментального словника не лише через освітні програми, а й через соціальні мережі, волонтерські практики та участь у молодіжних громадських ініціативах. Проте, як підкреслює Т. Мартинюк, рівень обізнаності не завжди корелює з усвідомленістю мотиваційної складової толерантності, оскільки частина молоді декларує підтримку принципу гендерної рівності радше як соціально бажану відповідь, ніж як результат глибокого внутрішнього переконання [33, 49].

Щодо афективного компонента, то українські дослідження останніх років демонструють його варіативність та залежність від соціально-психологічного середовища. Водночас зазначимо, що молоді люди, які навчаються в освітніх закладах з активними програмами громадянської освіти, виявляють вищий рівень емпатійності та емоційної відкритості до різних моделей гендерної поведінки. Водночас у підгрупах молоді, що проживає у традиційно орієнтованих громадах, емоційне ставлення до ідей гендерного партнерства може залишатися стриманим або навіть амбівалентним. Як пише Т. Мартинюк, це свідчить про те, що формування емоційної складової толерантності значною мірою визначається характером соціальної підтримки та стилем комунікації в найближчому середовищі [33, 50].

Найскладнішим для вимірювання залишається поведінковий компонент гендерної толерантності, який охоплює реальні дії, що підтверджують або спростовують сформованість толерантних установок. Так, за висновками І. О. Гринько, молоді українці нерідко декларують підтримку гендерної рівності, однак не завжди готові протистояти дискримінаційним висловлюванням у групі однолітків або активно підтримати того, хто стає об'єктом гендерного упередження. Учений зазначає, що найбільший розрив між декларованими цінностями та поведінкою виявляється саме в ситуаціях, де толерантні дії можуть викликати осуд або опір з боку соціальної групи [11, 45].

Важливим чинником, який впливає на емпіричні показники гендерної толерантності, є військовий контекст, що суттєво трансформував ціннісні орієнтації української молоді. Так, значна частина молодих людей демонструє підвищений рівень гуманістичних та соціально-орієнтованих цінностей, що певною мірою сприяє формуванню толерантних установок. Водночас, Л. О. Подкоритова та А. С. Паладіна зауважують, що під впливом колективного досвіду небезпеки, тривоги та емоційної напруги у частини молоді можуть формуватися більш жорсткі або категоричні оцінки соціальних ролей, що впливає на їхню готовність до прийняття гендерної різноманітності [39, 183].

Не менш помітним є вплив освітніх програм та цифрового середовища, у якому сьогодні відбувається більша частина молодіжної комунікації. Доцільно зазначити, що цифрові медіа водночас виступають потужним ресурсом поширення знань про гендерну рівність і середовищем, що може закріплювати нові форми дискримінаційних практик. Емпіричні дані показують, що молодь, яка залучена до освітніх ініціатив, тренінгів або волонтерських програм, пов'язаних із правами людини, демонструє суттєво вищий рівень сформованості всіх компонентів гендерної толерантності. Натомість, як відзначає Ю. М. Яцкевич, молоді люди, чий досвід обмежений медіа-контентом, нерідко виявляють фрагментарність у розумінні гендерних питань і схильні до прийняття стереотипних уявлень [56, 35].

Дослідження українських психологів свідчать, що на рівні емпіричних показників гендерної толерантності важливу роль відіграє також задоволеність базових психологічних потреб. Так, у праці Ю. М. Яцкевич йдеться про те, що молодь з високим рівнем психологічного благополуччя та внутрішньої автономії частіше демонструє відкритість до різних моделей гендерної ідентичності, тоді як фрустрація базових потреб може провокувати захисні реакції, пов’язані з уникненням нових соціальних ролей та негативним ставленням до гендерної різноманітності [56, 37].

Аналізуючи емпіричні показники, можна підкреслити й те, що рівень критичності мислення відіграє роль у формуванні гендерної толерантності. Проведені в Україні дослідження, зокрема праця Т. Мартинюка, свідчать, що, респонденти з розвиненим умінням критично аналізувати інформацію частіше ставлять під сумнів традиційні стереотипи та виявляють вищу готовність до партнерських взаємин [33, 47].

Отже, узагальнення українських емпіричних даних дає можливість стверджувати, що сформованість гендерної толерантності у молоді та людей у молодому віці є багатовимірним, динамічним і контекстуально зумовленим феноменом, у якому поєднуються когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. Високий рівень декларування толерантних цінностей не завжди супроводжується відповідними діями, а отже, розробка програм психологічного супроводу, освітніх інтервенцій та соціальних проєктів має бути спрямована не лише на інформування, а й на розвиток емоційної компетентності та навичок соціально відповідальної поведінки. Саме комплексний підхід дозволить підсилити позитивні тенденції та зменшити ризики відтворення дискримінаційних моделей у молодіжному середовищі.

Проведене емпіричне дослідження (Додаток А), спрямоване на виявлення психологічних чинників, що визначають формування гендерної толерантності в молодому віці, дало змогу розкрити низку закономірностей, які виявилися складнішими та багатоаспектними, ніж очікувалося на етапі висунення гіпотез. Аналіз отриманих даних засвідчив, що рівень гендерної

толерантності, який розглядається як інтегральна характеристика особистісної відкритості, соціальної чутливості та когнітивної гнучкості, формується під впливом не одного окремого психологічного параметра, а їхньої комплексної взаємодії.

Одним із найсуттєвіших результатів дослідження є встановлення статистично значущого позитивного зв'язку між емпатією та гендерною толерантністю. Цей зв'язок дає підстави стверджувати, що здатність особистості до емоційного співпереживання, яка передбачає вміння усвідомлювати внутрішній стан іншої людини навіть тоді, коли її досвід є відмінним або незвичним, виступає одним із фундаментальних механізмів прийняття соціального різноманіття. Водночас виявлений результат має відповідати положенням гуманістичної психології, відповідно до яких емпатійність не лише сприяє покращенню міжособистісної взаємодії, але й зменшує ймовірність виникнення упереджених суджень щодо груп, котрі відрізняються від домінантних соціальних норм.

Не менш важливим є й той факт, що соціальний інтелект демонструє помітний позитивний зв'язок із рівнем гендерної толерантності, що дозволяє припустити існування когнітивного механізму, котрий забезпечує адекватне розуміння соціальних сигналів і, відповідно, знижує ризик хибних атрибуцій та стереотипізації. Молоді люди, які мають розвинені навички соціального аналізу та інтерпретації поведінки інших, здатні гнучкіше реагувати на ситуації, де виявляється соціальна або гендерна неоднозначність, що, очевидно, сприяє формуванню толерантних установок.

Разом із тим результати кореляційного аналізу повинні підтвердити тезу про те, що авторитарні установки та когнітивна ригідність значною мірою інгібують формування гендерної толерантності. Наявність сильного негативного зв'язку між авторитаризмом та толерантністю дає змогу припустити, що схильність до прийняття жорстких нормативів, орієнтація на ієрархічні моделі взаємодії й неприйняття альтернативних соціальних ролей створюють для особистості внутрішні бар'єри, які ускладнюють позитивне

ставлення до гендерної різноманітності. Аналогічні механізми здебільшого проявляються і у випадку ригідності мислення, оскільки недостатня когнітивна гнучкість, що перешкоджає швидкому переосмисленню нових соціальних явищ, сприяє збереженню стереотипних уявлень.

Варто зазначити, що толерантність до невизначеності, самооцінка та комунікативна рефлексія, хоча і не демонструють таких сильних зв'язків, як попередні змінні, все ж посідають важливе місце в системі психологічних передумов гендерної толерантності. Так, здатність людини приймати неоднозначні ситуації, не уникаючи їх і не спрощуючи до бінарних оцінок, логічно пов'язана з відкритістю до соціального різноманіття, тоді як рефлексивність та стабільна самооцінка можуть сприяти більш усвідомленому ставленню до інших у процесі соціальної взаємодії.

Водночас здійснення регресійного аналізу дозволяє уточнити, які саме чинники мають найбільший внесок у прогнозування рівня гендерної толерантності, і продемонструвати, що найбільш вираженим негативним предиктором є авторитаризм. Такий результат цілком узгоджується з теоретичними підходами, у яких авторитарні установки розглядаються як конструкт, що обмежує відкритість до соціальних змін та ускладнює прийняття відмінностей. Отже, навіть за наявності достатнього рівня емоційної чутливості чи когнітивної компетентності авторитарний спосіб мислення може суттєво послаблювати розвиток толерантних установок.

Емпатія та соціальний інтелект, навпаки є найсильнішими позитивними предикторами, що свідчить про взаємодію емоційних і когнітивних компонентів у структурі гендерної толерантності. Емпатія забезпечує емоційний міст між особистістю та іншими людьми, навіть тоді, коли їхній досвід є незвичним або дискомфортним для сприйняття. Соціальний інтелект, у свою чергу, формує здатність правильно інтерпретувати поведінку та мотивації інших, запобігаючи формуванню стереотипних або хибних суджень. У поєднанні ці чинники створюють умови для більш цілісного та менш упередженого сприйняття соціальної реальності.

Отже, можна констатувати, що гендерна толерантність є складним утворенням, яке інтегрує емоційні, когнітивні та ціннісно-світоглядні компоненти. З одного боку, її формування ґрунтується на здатності розуміти й співпереживати, що забезпечує емоційну готовність до прийняття іншості. З іншого – на когнітивних механізмах соціального розуміння, які допомагають інтерпретувати соціальну поведінку без спрощень і стереотипів. Крім того, стійкі особистісні установки, такі як авторитаризм або ригідність мислення, здатні блокувати ці процеси, створюючи психологічні бар'єри на шляху до формування толерантних установок.

Таким чином, структура гендерної толерантності є багатофакторною, адже для її розвитку необхідний комплексний підхід, у якому поєднуються емоційний розвиток, соціально-когнітивна освіта та формування цінностей відкритості й поваги до різноманіття.

Так, результати емпіричного дослідження з використанням психодіагностичних інструментів щодо вивчення психологічних чинників гендерної толерантності мають практичне значення, оскільки вони можуть бути використані під час створення освітніх і психопросвітніх програм, спрямованих на формування толерантних соціальних норм в освітньому середовищі. Особливо важливими є програми, які розвивають емпатію та соціальний інтелект, адже саме ці чинники є найбільш впливовими. Водночас, нині необхідними є профілактичні заходи до авторитарного стилю мислення, який здатний підсилювати упередження та сприяти формуванню дискримінаційних настанов.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що гендерна толерантність у молодому віці розвивається як результат взаємодії кількох психологічних механізмів, серед яких провідну роль відіграють емпатійність, соціальний інтелект і рівень авторитарних установок. Виявлена модель підтверджує комплексний характер цього феномена та вказує на перспективні напрямки подальших досліджень, які можуть бути пов'язані з вивченням соціального контексту, освітнього середовища та культурних чинників, що впливають на формування толерантного світогляду.

Емпіричний аналіз рівня сформованості гендерної толерантності у молоді є ключовим елементом теоретико-методологічного дослідження, оскільки саме він дозволяє встановити реальний стан гендерних установок, простежити динаміку змін у молодіжному середовищі та визначити психологічні умови, за яких толерантність трансформується у стабільну особистісну характеристику. У сучасних умовах, коли українське суспільство переживає масштабні соціальні, політичні та культурні трансформації, питання гендерної толерантності набуває особливого значення. Молодь водночас виступає як найбільш вразлива, так і найбільш гнучка соціальна група, здатна адаптуватися до нових норм, проте схильна до впливу зовнішніх стресорів, інформаційного середовища та соціального групового тиску.

Водночас сучасні українські дослідження підтверджують, що сформованість гендерної толерантності має трикомпонентну психологічну структуру, у якій когнітивний, афективний і поведінковий рівні тісно взаємопов’язані, хоча їхня динаміка розвитку суттєво відрізняється, а саме:

1. Когнітивний компонент. Емпіричні дані свідчать, що більшість молоді демонструє загальне розуміння сутності гендерної рівності, однак глибина знань є помірною та нерідко поверховою. Це пов’язано з недостатньою системністю гендерної освіти, а також з нерівномірністю доступу до якісних інформаційних ресурсів.

2. Афективний компонент. Афективний вимір виявляється значно більш варіативним: одні респонденти демонструють високий рівень підтримки ідей рівності та мають розвинену емпатію, тоді як інші зберігають стриманість або навіть приховане неприйняття. На цей компонент найбільше впливають сімейні моделі виховання, стиль комунікації у навчальних закладах та мікросоціальні групи.

3. Поведінковий компонент. Поведінкові прояви толерантності формуються повільніше, ніж когнітивні та афективні. Молодь може декларувати прогендерні погляди, однак уникати відкритої підтримки

конкретних осіб або соціальних ситуацій, пов’язаних із дискримінацією. Варто зауважити, що саме поведінковий компонент є найменш стійким і найбільш чутливим до зовнішнього тиску групи.

У таблиці 2.4 представлені узагальнені емпіричні показники компонентів гендерної толерантності у молодих людей.

Таблиця 2.4 – Узагальнені емпіричні показники компонентів гендерної толерантності у молодих людей

№ з/п	Компонент	Середній рівень сформованості	Основні емпіричні прояви	Чинники, що впливають
1.	***Когнітивний***	Середній, вище середнього	Знання про рівність, критика стереотипів, розуміння ролей	Освіта, доступ до медіа
2.	***Афективний***	Варіативний, нестабільний	Емоційна реакція, емпатійність, прийняття відмінностей	Сімейне середовище, підтримка групи
3.	***Поведінковий***	Низькосередній	Готовність діяти, підтримка рівності в ситуаціях	Соціальний тиск, громадянська активність

Продемонстрована таблиця показує, що хоча когнітивна поінформованість зростає, переходи до поведінкових практик залишаються нерівномірними.

Психологічну модель формування гендерної толерантності у молоді можна структурно відобразити таким чином:

1. Соціальний контекст (медіа, освітні програми, війна, громадянська участь).

2. Індивідуальні психологічні чинники (самооцінка, автономія, емоційна регуляція).

3. Медіатори (критичне мислення, емпатія).

4. Компоненти толерантності (когнітивний афективний поведінковий).

5. Результат (стабільні толерантні установки та дії).

Дана модель підкреслює, що гендерна толерантність формується не лінійно, а через багаторівневу взаємодію чинників, де ключову роль відіграє середовище, у якому соціалізується молодь.

Особливу роль відіграє цифрове середовище, яке виступає амбівалентним чинником: воно розширює можливості доступу до гендерно чутливої інформації, проте водночас створює ризики відтворення стереотипів через маніпулятивні наративи.

З метою унаочнення результатів дослідження сформовано таблицю 2.5, яка демонструє чинники, що сприяють та перешкоджають формуванню гендерної толерантності.

Таблиця 2.5 – Чинники, що сприяють і перешкоджають формуванню гендерної толерантності

№ з/п	Сприяють	Перешкоджають
1.	Освітні гендерні програми	Вплив традиціоналістичного оточення
2.	Психологічне благополуччя	Тривога, стрес, невизначеність
3.	Волонтерська діяльність	Соціальний тиск, страх осуду
4.	Критичне мислення	Цифрові стереотипізовані наративи

Варто зазначити, що українська молодь не є однорідною групою. Дослідження показують, що: 1) підлітки – частіше тяжіють до стереотипних уявлень; 2) студентська молодь – демонструє вищу критичність, але інколи не впевнена у поведінковій реалізації; 3) молоді дорослі – найчастіше демонструють зрілі форми толерантності.

З метою більш детальної характеристики формування і розвитку гендерної толерантності сформовано таблицю 2.6., яка демонструє як прогресивний так і бар’єрний шляхи розвитку.

Таблиця 2.6 – Динаміка розвитку гендерної толерантності

№ з/п	Прогресивний шлях розвитку	Бар'єрний шлях розвитку
1.	Ознайомлення	Поверхове знання
2.	Усвідомлення	Емоційна нестійкість
3.	Прийняття	Соціальний тиск
4.	Інтеріоризація	Відмова від поведінкового прояву
5.	Поведінкова реалізація	Поведінковий супротив толерантності

Таким чином, емпіричні показники сформованості гендерної толерантності в молоді засвідчують складний і багатокомпонентний характер цього феномену, у розвитку якого поєднуються особистісні, соціальні та культурні чинники. Молодь та люди у молодому віці в Україні демонструють зростання когнітивного й частково афективного рівнів толерантності, проте поведінковий компонент залишається менш стабільним, що вимагає цілеспрямованих освітніх, просвітницьких та психологічних інтервенцій. Соціальний контекст, включно з умовами воєнного стану, відіграє значну роль у формуванні толерантних установок, створюючи як можливості, так і додаткові ризики для їх розвитку.

Отже, психодіагностичний інструментарій вивчення гендерної толерантності охоплює багаторівневу систему методик, що дозволяють комплексно оцінювати когнітивні, емоційні та поведінкові прояви цього феномену. Використання взаємодоповнювальних інструментів дає можливість не лише виявляти усвідомлені оцінки, але й фіксувати приховані прояви упередженості, що суттєво підвищує валідність дослідження. Представлені методики є науково обґрунтованими та широко застосовуються у сучасній психологічній практиці, що забезпечує надійність отриманих даних і можливість їх подальшого використання при формуванні програм розвитку гендерної толерантності.

Таким чином, опрацьований діагностичний інструментарій підтвердив, що вивчення психологічних детермінант гендерної толерантності потребує поєднання відкритих і прихованих методів оцінювання, що забезпечує багатовимірність та точність отриманих даних. Застосування різнорівневих методик дозволяє не лише фіксувати усвідомлені ставлення, а й виявляти латентні прояви упередженості, що суттєво підвищує валідність дослідницьких висновків.

Отож, можна зробити такі висновки за результатами проведеного системного та комплексного дослідження у кваліфікаційній роботі:

1. Узагальнюючи аналіз методологічних підходів до вивчення психологічних чинників гендерної толерантності, можна стверджувати, що саме поєднання системного, особистісно-орієнтованого та соціально-психологічного ракурсів дає змогу розглядати толерантність не лише як стійку рису, але й як динамічний конструкт, який формується в межах міжособистісної взаємодії, тоді як комплексність підходів забезпечує теоретичну узгодженість і широту подальшого емпіричного аналізу.

2. Визначені концептуальні засади емпіричного дослідження засвідчують, що гендерна толерантність постає як багатовимірне психологічне явище, структура якого вимагає побудови дослідницької стратегії, орієнтованої на виявлення взаємозв’язку між когнітивними, емоційними та поведінковими компонентами, причому така стратегія має включати як пошукові, так і підтверджувальні процедури аналізу.

3. Аналіз та добір психодіагностичного інструментарію засвідчили, що ефективне дослідження психологічних чинників гендерної толерантності можливе лише за умови використання взаємодоповнюючих методик, які фіксують як свідомі оцінки й установки, так і потенційні латентні прояви упередженості, що дозволяє отримати більш цілісний і валідний портрет досліджуваного феномену.

РОЗДІЛ 3
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДОМУ ВІЦІ

3.1 Організація, умови та етапи емпіричного дослідження: опис вибірки та проведення

Будь-яка наукова гіпотеза потребує емпіричної перевірки на основі фактичних даних. Емпірична частина дослідження була спрямована на перевірку висунутої гіпотези щодо впливу комплексу психологічних чинників (рівня емпатії, самооцінки, морально-ціннісних орієнтацій та когнітивної гнучкості щодо гендерних ролей) на сформованість гендерної толерантності в молодому віці. Відповідно до мети дослідження, емпіричний етап включав організацію вибірки, підготовку інструментарію, проведення онлайн-опитування та тренінгових активностей, а також подальший аналіз результатів.

Емпіричне дослідження психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці було організовано відповідно до принципів наукової об’єктивності та системності, що передбачає комплексне поєднання якісних і кількісних методів збору даних. Планування дослідження здійснювалося з урахуванням вікових особливостей молодих людей, їх соціального та освітнього контексту, а також наявності етичних норм проведення психологічних експериментів, що гарантували добровільну участь та анонімність респондентів.

До участі в емпіричному дослідженні було залучено молодих людей віком від 18 до 45 років. Загальна вибірка становила 125 осіб, серед яких 96 жінок (76,8%) та 29 чоловіків (23,2%). Середній вік респондентів дорівнював 24 рокам, що відповідає молодіжній категорії, у межах якої гендерні уявлення та ставлення перебувають у динамічному процесі формування.

Проведення опитування серед осіб молодо віку від 18 до 45 років дозволило сформувати відповідну характеристику на кількісному етапі дослідження – дані представлені у таблиці 3.1. Вони відображають загальні показники, що лягли в основу констатуального етапу дослідження.

Таблиця 3.1 – Характеристика досліджуваної вибірки на кількісному етапі дослідження

Змінна	Група	Кількість	% від загалу
Вік	18-25	66	52,8 %
	26-34	28	22,4 %
	35-45	31	24,8 %
Освіта	Післядипломна освіта	8	6,4 %
	Вища освіта	65	52 %
	Професійна та фахова передвищаосвіта	26	20,8 %
	Загальна середня освіта	26	20,8 %
Сімейний стан	Неодружений/незамі жня	59	47,2 %
	Одружений/одружена (у стосунках)	59	47,2 %
	Розлучений/розлучен а	6	4,8 %
	Вдівець/вдова	1	0,8 %
Стать	Жіноча	96	76,8 %
	Чоловіча	29	23,2 %
	Інше	0	0 %
Гендерна ідентичність	Жінка	96	76,8 %
	Чоловік	29	23,2 %
	Небінарна особистість/інше	0	0 %

До участі були залучені представники різних соціально-професійних груп: студенти закладів фахової передвищої та вищої освіти, наймані працівники, самозайняті особи, безробітні тощо. Така різноманітність дала змогу отримати ширшу палітру ставлень і уявлень щодо гендерних питань.

Розподіл респондентів на експериментальні та контрольні групи не здійснювався, оскільки дослідження мало суцільний діагностичний характер. Збір даних передбачав отримання узагальнених інтегральних показників, що дало змогу проаналізувати взаємозв'язки між психологічними чинниками та рівнем гендерної толерантності в межах цілісної вибіркової сукупності.

Емпірична частина дослідження була організована з дотриманням основних етичних принципів – добровільності, інформованої згоди, конфіденційності та анонімності. Основною формою збору даних стало онлайн-опитування, підготовлене за допомогою платформи Google Форми. Посилання на опитувальник поширювалося через соціальні мережі, студентські спільноти та особисті контакти, що забезпечило широкий доступ до участі та відносну репрезентативність вибірки.

Крім того, у межах дослідження було проведено тренінгове заняття із здобувачами фахової передвищої освіти, яке було спрямоване на формування елементів гендерної толерантності. Тренінг передбачав активну взаємодію, обговорення гендерних стереотипів та міні-вправи. Цей етап дозволив не лише глибше проаналізувати окремі психологічні чинники, а й частково перевірити практичну складову гіпотези щодо можливості розвитку гендерної толерантності за допомогою цілеспрямованих психологічних програм.

Для вивчення психологічних чинників, що потенційно впливають на формування гендерної толерантності, використовувався комплекс стандартизованих психодіагностичних методик: опитувальники для оцінювання рівня емпатії; методики для визначення особливостей самооцінки; інструменти дослідження морально-ціннісних орієнтацій особистості; шкали оцінювання когнітивної гнучкості та ставлення до гендерних ролей; спеціально розроблені анкетні запитання стимулюючого типу, спрямовані на аналіз поведінкових і уявлених аспектів гендерної толерантності.

Усі методики були адаптовані до формату онлайн-тестування, що забезпечило їх стандартизоване застосування, зменшило вплив зовнішніх факторів та підвищило надійність і зручність проходження для респондентів.

Загалом емпіричне дослідження включало кілька етапів, що відображені в таблиці 3.2:

1. Підготовчий етап – формування вибірки, створення онлайн-опитувальника, добір психодіагностичних методик, визначення етичних умов, підготовка тренінгового заняття.

2. Діагностичний етап – збір даних через Google Форми та проведення тренінгу у коледжі.

3. Аналітичний етап – статистична обробка результатів (кореляційний і порівняльний аналіз).

4. Інтерпретаційно-підсумковий етап – аналіз отриманих результатів, формування висновків і підготовка пропозицій щодо програми розвитку гендерної толерантності.

Таблиця 3.2 – Етапи емпіричного дослідження

Етап дослідження	Зміст та основні дії
Підготовчий етап	Формування вибірки; створення онлайн-опитувальника; добір і адаптація психодіагностичних методик; визначення етичних умов участі; підготовка тренінгового заняття.
Діагностичний етап	Збір емпіричних даних за допомогою Google Форм; проведення тренінгу з розвитку гендерної толерантності серед студентів коледжу.
Аналітичний етап	Статистична обробка даних, використання кореляційного та порівняльного аналізів; визначення рівнів показників і виявлення значущих взаємозв’язків.
Інтерпретаційно-підсумковий етап	Інтерпретація результатів; формування висновків; розроблення та обґрунтування програми розвитку гендерної толерантності.

Схематично організація емпіричного дослідження представлена на рисунку 3.1, який:

1) відображає послідовність основних етапів проведення психологічного дослідження;

2) наочно показує їх логічність, системність;

3) носить комплексний характер;

4) дозволить зробити результати дослідження більш точними та реальними.

Дана схема носить умовний характер та уособлює як процес організації емпіричного дослідження так і розкриває основні етапи проведення самого дослідження.

Рисунок 3.1 – Організація емпіричного дослідження

Загальний формат дослідження забезпечив можливість перевірити гіпотезу в умовах реальних соціально-психологічних характеристик молоді та виявити чинники, що дійсно впливають на формування гендерної толерантності.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз особливостей організації й послідовності емпіричного дослідження показав, що його результативність значною мірою зумовлюється ретельним плануванням процедур, дотриманням етичних вимог і забезпеченням стандартизованих умов. Така структурованість

дозволяє знизити ризик зовнішніх впливів, посилити надійність зібраних даних і створити основу для подальшого порівняльного або розширеного аналізу.

2. Належна організація, умови та поетапність проведеного емпіричного дослідження дозволили здійснити чітке структурування процедур, дотримання етичних принципів та забезпечення стандартизованих умов дозволяють мінімізувати зовнішні впливи та підвищити достовірність отриманих результатів, водночас створюючи підґрунтя для подальшого розширення аналізу та порівняння даних у різних вибірках.

3.2 Емпіричні показники сформованості гендерної толерантності в молодих людей: аналіз результатів емпіричного дослідження

У межах проведеного емпіричного дослідження було проаналізовано відповіді 125 респондентів молодого віку, які заповнили стандартизований опитувальник, спрямований на визначення рівня гендерної толерантності та психологічних чинників, що беруть участь у її формуванні. Усі дані було статистично опрацьовано, включно з інверсією реверсованих тверджень та розрахунком інтегрального індексу гендерної толерантності, що охоплює 12 пунктів. Отримані результати дозволили здійснити багатовимірний аналіз емпіричної структури толерантних установок молодих людей та визначити ступінь впливу окремих психологічних, соціальних і поведінкових чинників.

Отримані показники на рисунку 3.2 демонструють, що інтегральні значення гендерної толерантності у вибірці розподілилися в межах 33-65 балів, а середнє значення 49,7 бали свідчить про загальну тенденцію до високої сформованості толерантних установок серед молоді. Аналіз структури розподілу показав, що 67 % респондентів належать до групи з високим рівнем гендерної толерантності, 28 % – до групи із середнім рівнем, тоді як лише 5 % продемонстрували низькі показники.

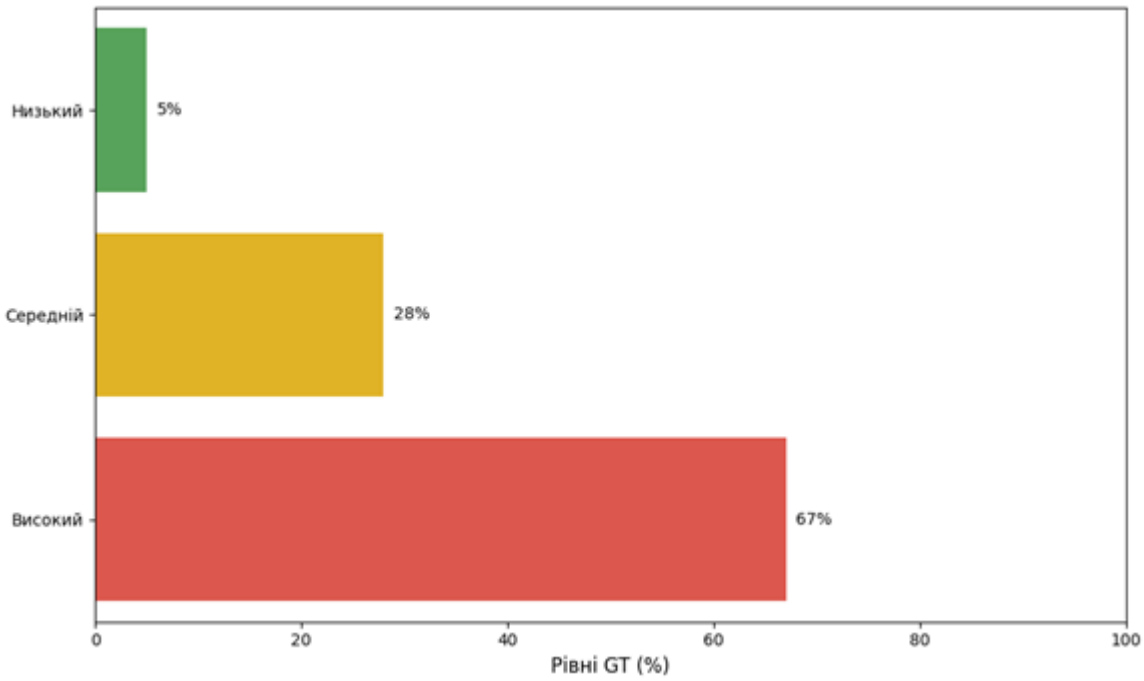

Рисунок 3.2 – Інтегральні показники гендерної толерантності

Такий розподіл вказує на переважання в молодіжному середовищі установок відкритості, прийняття та позитивного ставлення до гендерної різноманітності. Водночас, наявність невеликої групи респондентів із низькими показниками гендерної толерантності має важливе практичне значення: додатковий аналіз з’ясував, що саме серед цих осіб частіше зустрічаються обмежені або поверхові знання про тематику гендерної рівності, рідкісний контакт із представниками гендерних меншин, а також більш виражені стереотипні уявлення про традиційні гендерні ролі.

Отже, комплексна оцінка загальних показників гендерної толерантності дозволяє зробити висновок про загалом високий рівень сформованості гендерної толерантності серед сучасної молоді, проте водночас підкреслює важливість підтримувальних освітніх і просвітницьких програм, спрямованих на подолання стереотипів та розширення міжособистісного контактного досвіду.

Для визначення структурних взаємозв’язків між індексом гендерної толерантності та іншими психологічними змінними було здійснено кореляційний аналіз, результати якого узагальнено у таблиці 3.3. Усі представлені показники є статистично значущими та мають практичне інтерпретаційне значення.

Найвищі коефіцієнти кореляції виявлено між гендерною толерантністю та показниками, які безпосередньо відображають відкритість до різноманіття та готовність до прийняття гендерної варіативності. Зокрема, найсильніший зв’язок встановлено з комфортом у взаємодії з людьми, що не відповідають традиційним гендерним нормам (r = 0,77). Значний внесок мають також показники підтримки антидискримінаційних політик (r = 0,71), долання гендерних стереотипів (r = 0,71) та підтримки рівних прав людей із різною гендерною ідентичністю (r = 0,71).

Помірні позитивні кореляції встановлено між емпатією (r = 0,56), позитивним досвідом спілкування з гендерно різними людьми (r = 0,58), а також впливом університетського середовища на формування толерантності (r = 0,40). Ці зв’язки свідчать про те, що емоційна чутливість, критичність мислення та освітнє середовище сприяють зростанню толерантних установок.

Найбільш значущі негативні зв’язки встановлено з уникненням контактів із гендерно різними людьми (r = - 0,69), підтримкою традиційних уявлень про «чоловічі» та «жіночі» професії (r = -0,57) та стереотипним баченням сімейних ролей (r = -0,55). Також виявлено помірні негативні зв’язки з показниками соціальної домінантності (r ≈ -0,30) та ворожого сексизму (r ≈ -0,30), що вказує на важливість ціннісних і світоглядних орієнтацій у формуванні толерантності.

З метою унаочнення результатів кореляційного аналізу, сформовано таблицю 3.3.

Таблиця 3.3 – Кореляції психологічних змінних із індексом гендерної толерантності

Психологічний чинник	**r (коеф. кореляції)**	**Напрям взаємозв’язку**
Комфорт взаємодії з людьми, що не відповідають гендерним нормам	0.77	Позитивний
Підтримка антидискримінаційних політик	0,71	Позитивний

Продовження таблиці 3.3

Психологічний чинник	r (коеф. кореляції)	Напрям взаємозв'язку
Долання гендерних стереотипів	0,71	Позитивний
Підтримка рівних прав людей з різною гендерною ідентичністю	0,71	Позитивний
Емпатія	0,56	Позитивний
Позитивний досвід спілкування з гендерно різними людьми	0,58	Позитивний
Університетське середовище	0,40	Позитивний
Уникнення контактів з гендерно різними людьми	-0,69	Негативний
Традиційні уявлення про «чоловічі» та «жіночі» професії	-0,57	Негативний
Стереотипні уявлення про сімейні ролі	-0,55	Негативний
Соціальна домінантність	≈ -0,30	Негативний
Ворожий сексизм	≈ -0,30	Негативний

Рисунок 3.3 дозволяє візуалізувати диференціацію коефіцієнтів та визначити домінантні групи предикторів.

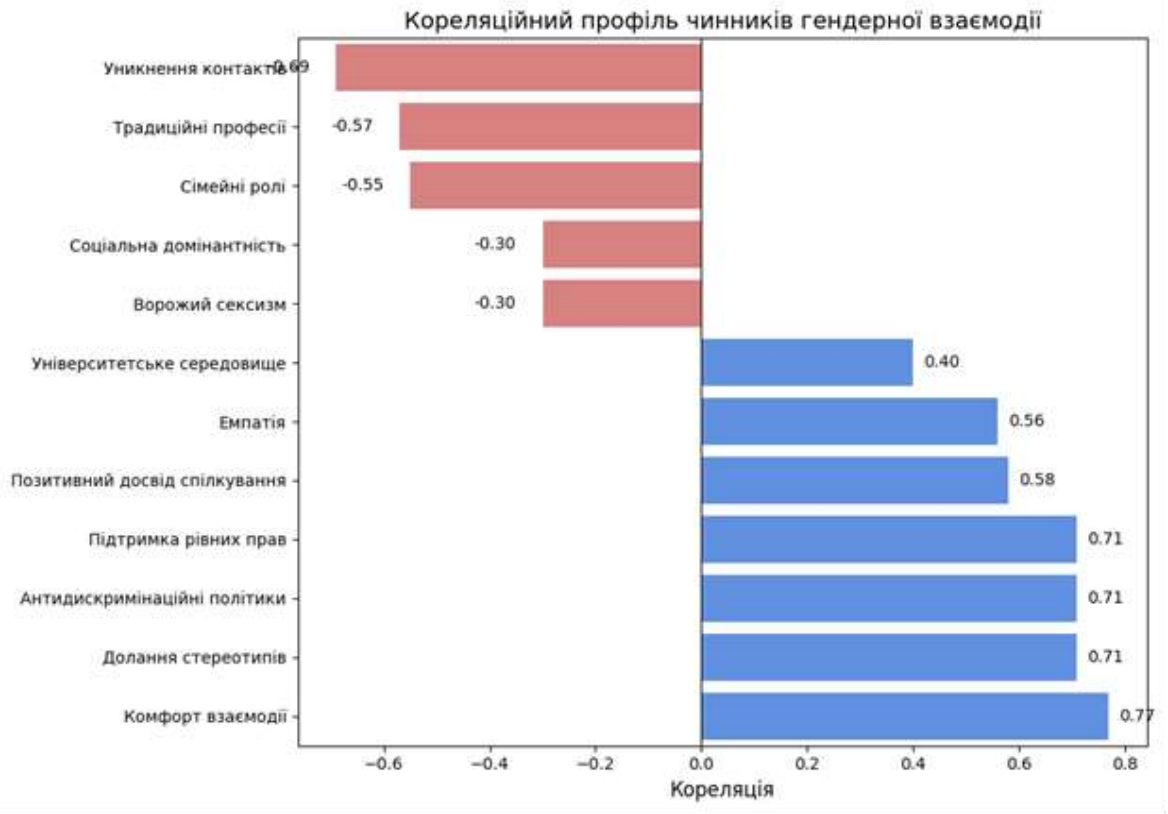

Рисунок 3.3 – Кореляції психологічних чинників із GT

Для визначення відносної ваги різних чинників у формуванні гендерної толерантності було проведено множинний регресійний аналіз, що дозволило визначити, які саме аспекти психологічного та соціального досвіду впливають на гендерну толерантність найбільше.

Регресійна модель засвідчила, що найбільший позитивний внесок у сформованість гендерної толерантності мають контактність з гендерно різними людьми, зокрема на рівні соціальних взаємодій та дружніх зв'язків; розвинена емпатія, що полегшує прийняття і розуміння емоційного стану інших людей; рівноправний розподіл ролей у батьківській родині, що формує базову модель ставлення до різноманітності в дорослому віці; університетське освітнє середовище, здатне модифікувати установки через навчальні курси, дискусії та взаємодію з різними соціальними групами.

Найбільш виражені негативні внески мають гендерні стереотипи, що обмежують сприйняття гендерної різноманітності; уникнення взаємодії з гендерно різними людьми, що зменшує можливість переживати корисний контактний досвід; соціальна домінантність, яка передбачає толерантність до ієрархічності суспільства та нерівності; ворожі форми сексизму, що створюють негативні упередження.

Таким чином, аналіз зазначеного вище, а також проведене нами емпіричне дослідження, що спрямоване на виявлення психологічних чинників, що визначають формування гендерної толерантності в молодому віці, дозволило розкрити складний комплекс взаємопов'язаних закономірностей, які перевищують початкові очікування, визначені на етапі формулювання гіпотез. Результати засвідчили, що гендерна толерантність, яку доцільно розглядати як інтегративну характеристику особистісної відкритості, когнітивної гнучкості та соціальної чутливості, формується під впливом багатьох психологічних чинників, кожен з яких виконує специфічну функцію у розвитку толерантних установок.

Графічне зображення внеску предикторів представлено на рисунку 3.4, яка демонструє як позитивні, так і негативні компоненти моделі.

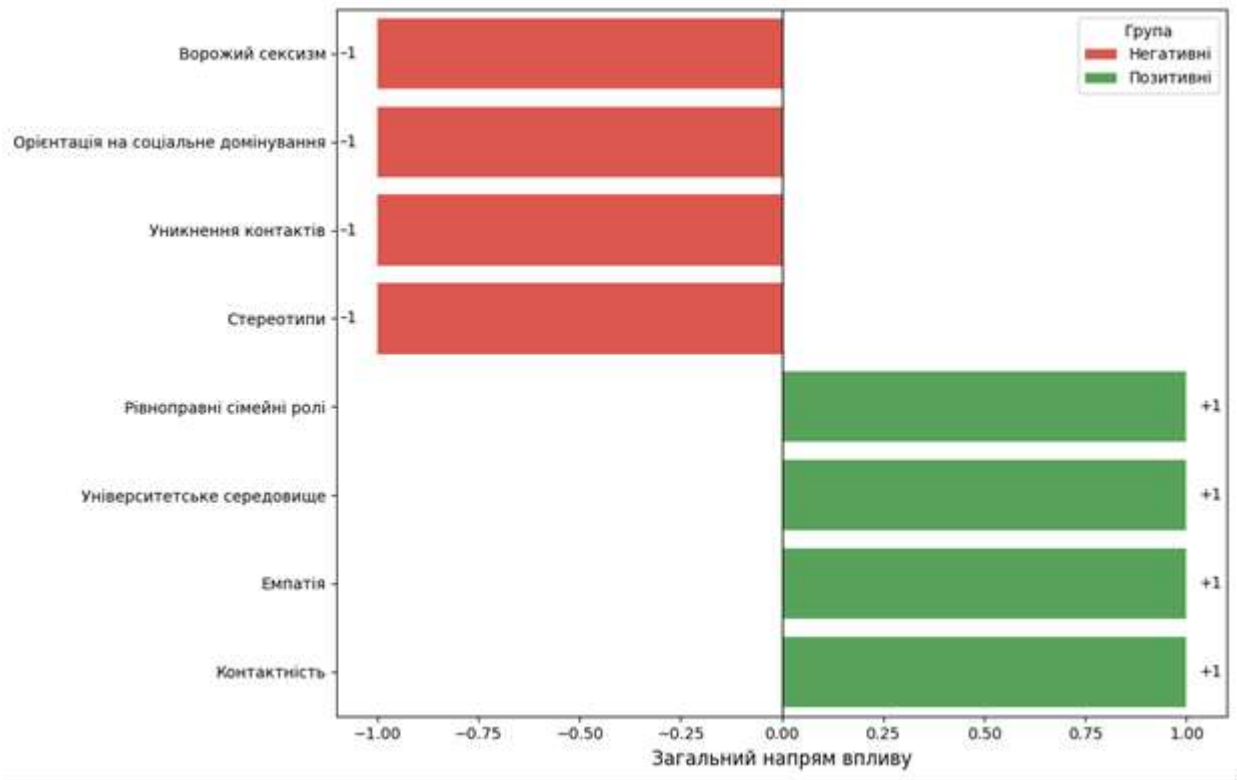

Рисунок 3.4 – Позитивні та негативні предиктори (узагальнення)

Комплексне опрацювання результатів дозволило сформувати цілісне уявлення про специфіку гендерної толерантності сучасної молоді. На основі даних можна виділити такі ключові закономірності:

1) гендерна толерантність формується насамперед у процесі особистісної взаємодії та контактів, а не виключно через інформаційний або освітній вплив;

2) стереотипи та упередження щодо гендерних ролей є найпотужнішими бар'єрами, що стримують толерантні установки;

3) емпатія відіграє роль внутрішнього емоційного ресурсу, який сприяє відкритості до інших соціальних груп;

4) рівноправний досвід у родині та університетське середовище є стабільними позитивними чинниками, що впливають на ставлення до гендерної різноманітності у дорослому віці;

5) соціальна домінантність та сексистські переконання зменшують готовність до прийняття гендерної різноманітності, опосередковуючи негативне ставлення через ієрархічні моделі мислення.

Отже, отримані емпіричні дані дозволяють стверджувати, що підвищення гендерної толерантності молоді можливе через створення середовища з регулярними безпечними контактами з гендерно різними людьми, розвиток емпатії та соціально-комунікативних умінь, просвітницькі програми, що спрямовані на руйнування стереотипів, підтримку університетом ініціатив у сфері прав людини та популяризацію моделей рівноправного партнерства в сім'ї.

3.3 Перспективи подальшого вивчення теми та практичної діяльності: психологічна програма розвитку гендерної толерантності в молодих людей

Перспективи подальшого дослідження психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці пов’язані з необхідністю поглиблення теоретичного аналізу та розширення практичних інструментів, спрямованих на формування конструктивних установок у молодіжному середовищі. Оскільки емпіричні результати дослідження засвідчили багаторівневий характер толерантності, подальша робота має бути орієнтована на розробку та апробацію комплексних програм психологічного розвитку, що поєднують когнітивні, емоційні та поведінкові підходи, спрямовані на формування стійких толерантних моделей взаємодії.

У межах даної кваліфікаційної роботи було створено проєкт психологічної програми розвитку гендерної толерантності молодих людей, що ґрунтується на сучасних доказових підходах і враховує специфіку структурних компонентів толерантності. Програма передбачає поєднання освітніх модулів (когнітивний блок), тренінгових занять із розвитку емпатії та емоційної компетентності (афективний блок), а також практичних інтерактивних форм роботи – рольових ігор, ситуаційного моделювання та групової рефлексії (поведінковий блок). Така структура дозволяє формувати цілісне бачення проблеми та забезпечує поступове перенесення здобутих знань у реальні форми соціальної взаємодії.

Водночас у межах проведеного дослідження не було можливості здійснити діагностичну перевірку ефективності розробленої програми, що обумовлено низкою об’єктивних факторів. По-перше, впровадження програми потребує значного часу для організації повного циклу роботи, який включає первинну діагностику, реалізацію занять і повторне тестування. У рамках даної магістерської роботи часові рамки емпіричного етапу не дозволили забезпечити необхідну тривалість втручання, оскільки ефективність формування толерантності передбачає поступовість змін і тривалу взаємодію учасників з провідними тренерами або психологами.

По-друге, застосування програми вимагало залучення широкої групи молодих людей, що відображає реальну соціальну та гендерну різноманітність, однак у період проведення дослідження можливості доступу до таких груп були обмежені. Частина закладів освіти та молодіжних центрів працювала у змішаному або дистанційному форматі, що унеможливлювало повноцінне проведення тренінгових занять, особливо поведінкового спрямування, які передбачають живу, інтерактивну взаємодію.

По-третє, психологічні програми, спрямовані на розвиток гендерної толерантності, потребують попередньої етичної експертизи та адміністративного погодження з боку інституцій, на базі яких планується їх реалізація. Погоджувальні процедури, зокрема в умовах воєнного стану, є тривалими, що не дозволило вчасно завершити організаційний етап апробації програми.

Окремо слід підкреслити, що ефективність розробленої програми може бути повноцінно оцінена лише за умови використання повторних вимірювань за всіма ключовими психодіагностичними методиками (емпатії, соціального інтелекту, толерантності, авторитарності тощо) та зіставлення отриманих показників із результатами контрольної групи. Це потребує значного статистичного ресурсу, зокрема формування репрезентативної вибірки та застосування методів порівняльного та регресійного аналізу. Таким чином, відсутність можливості здійснити повний емпіричний цикл апробації не

зменшує цінності розробленої програми, а навпаки окреслює широкий спектр напрямів подальших досліджень.

З огляду на вищевикладене, подальше вивчення теми може розвиватися у кількох взаємопов'язаних напрямках. По-перше, актуальним є проведення повноцінного експериментального дослідження з упровадженням програми та аналізом її ефективності в різних соціальних умовах (заклади освіти, молодіжні центри, волонтерські організації). По-друге, перспективним є дослідження впливу цифрового середовища та медіаконтенту на формування толерантних установок, оскільки медіапростір є одним із ключових чинників соціалізації сучасної молоді. По-третє, доцільним є поглиблення вивчення індивідуально-психологічних ресурсів, що сприяють розвитку толерантності, зокрема критичного мислення, рефлексивності, емоційної регуляції й здатності до інтеграції різних соціальних ролей.

Крім того, подальші дослідження можуть бути спрямовані на адаптацію програми для різних вікових груп, враховуючи особливості підліткової та ранньої дорослості, а також на розробку спеціальних модулів для роботи з групами підвищеного ризику – молоддю, що переживає травматичний досвід, або тими, хто перебуває в умовах соціальної нестабільності.

Таким чином, перспективи подальшого вивчення психологічних чинників гендерної толерантності визначаються необхідністю системної теоретико-емпіричної роботи та розширення практичної діяльності через упровадження комплексних програм розвитку толерантних установок у молодіжному середовищі. Розроблена програма є важливим кроком у цьому напрямі, а її подальша апробація сприятиме підвищенню ефективності психологічних інтервенцій і формуванню зрілого, недискримінаційного та соціально відповідального ставлення до гендерної різноманітності в молодому віці.

Побудова психологічної програми розвитку гендерної толерантності у молодих людей ґрунтується на сучасних теоретико-методологічних підходах,

що поєднують концепцію прав людини, принципи гуманістичної психології та інклюзивної освіти. У контексті трансформаційних процесів, які відбуваються в українському суспільстві останніми роками, питання створення системної програми, здатної підвищити рівень гендерної чутливості та сформувати в молоді навички толерантної взаємодії, набуває особливої актуальності. Як зазначає В. О. Кравець, саме молодь постає тією віковою групою, у якій найшвидше відбуваються зміни світоглядних орієнтацій, що відкриває широкі можливості для цілеспрямованого формування ціннісних компетентностей [26, 55].

Таким чином, психологічна програма повинна бути спрямована не лише на підвищення рівня знань про гендерну рівність, а й на розвиток комплексу соціально-психологічних умінь, які дозволяють молодим людям усвідомлено взаємодіяти в ситуаціях, що передбачають різноманітність, відмінність або потенційний конфлікт. Програма має враховувати індивідуальні, вікові та соціокультурні особливості учасників, а головне – формувати такі цінності й установки, які будуть стійкими незалежно від зовнішніх умов [5, 61].

Розробка програми розвитку гендерної толерантності ґрунтується на кількох ключових наукових підходах, які визначають її структуру, методичний арсенал та очікувані результати. По-перше, основою виступає гуманістичний підхід, у межах якого толерантність розглядається як особистісна цінність, що формується через розвиток емпатії, внутрішньої автономії та самоповаги [6, 112]. Це означає, що психологічна програма має включати методики, спрямовані на розвиток особистісної рефлексії, емоційної чутливості та готовності до прийняття Іншого.

По-друге, важливою є когнітивно-поведінкова парадигма, яка дозволяє працювати зі стереотипними уявленнями, автоматизованими соціальними реакціями та упередженими судженнями. Саме когнітивні інтервенції, за даними М. Іванченко, сприяють деконструкції гендерних стереотипів, а

поведінкові вправи забезпечують перенесення набутих навичок у реальні ситуації взаємодії [18, 57].

По-третє, програма спирається на ціннісно-орієнтований підхід, що передбачає формування світоглядних орієнтирів, важливих для сучасного демократичного суспільства. Водночас ціннісні пріоритети молоді часто є нестабільними, а тому програма повинна сприяти осмисленому формуванню таких понять, як рівність, справедливість, повага та недискримінація.

По-четверте, суттєвою є соціально-психологічна концепція групової динаміки, оскільки саме в групових групах найчастіше проявляються механізми стереотипізації або дискримінації. Робота в групі створює умови для конструктивної взаємодії, опрацювання міжособистісних конфліктів і формування навичок соціального партнерства [21, 16].

Психологічна програма розроблена як цілісний комплекс, що складається з чотирьох основних етапів: діагностичного, інформаційно-просвітницького, тренінгово-розвивального та рефлексивно-оцінювального. Кожен етап передбачає використання специфічних методів і форм роботи, які забезпечують поступове ускладнення та поглиблення матеріалу (Додаток Б).

1. Діагностичний етап. На цьому етапі визначаються вихідні показники:

– рівень гендерної толерантності (когнітивний, емоційний, поведінковий компоненти);

– наявність або відсутність гендерних стереотипів;

– рівень емпатії та емоційної регуляції;

– особливості соціальної ідентичності;

– стиль міжособистісної взаємодії.

Для цього застосовуються опитувальники, проєктивні методики, метод аналізу критичних інцидентів і соціально-психологічні тести, валідність яких підтверджена українськими дослідниками [26, 57].

2. Інформаційно-просвітницький етап. Зміст цього етапу спрямований на формування базових знань, що стосуються:

1) понять «гендер», «гендерна рівність», «гендерна толерантність»;

2) різновидів дискримінаційних практик;

3) соціальних механізмів формування стереотипів;

4) міжнародних та українських нормативних документів з прав людини.

Інформаційний блок подається у формі інтерактивних лекцій, дискусій, аналізу медіаматеріалів та рольових ситуацій. Як доводить Г. М. Редькіна [44, 21], саме критичний аналіз інформації є одним із ефективних засобів зміни стереотипних уявлень.

3. Тренінгово-розвивальний етап.

Цей етап є центральним у програмі й передбачає систематичну роботу над розвитком особистісних і міжособистісних компетентностей. Він включає:

1. Тренінги розвитку емпатії, які формують навички активного слухання, емоційної підтримки й врахування позиції іншої людини.

2. Когнітивні інтервенції, спрямовані на деконструкцію гендерних стереотипів і формування альтернативних моделей мислення.

3. Вправи з розвитку емоційної регуляції, що допомагають долати напругу й знижувати рівень реактивної агресії, яка часто супроводжує ситуації непорозуміння.

4. Рольові та симуляційні ігри, які моделюють складні соціальні ситуації та сприяють відпрацюванню навичок толерантної взаємодії в умовах конфлікту.

5. Групові дискусії, які активізують процеси соціального навчання та сприяють підвищенню соціальної чутливості [49, 38].

4. Рефлексивно-оцінювальний етап. Заключний етап програми спрямований на:

– осмислення молоддю власного досвіду;

– зіставлення вихідних та кінцевих показників толерантності;

– визначення змін у ціннісних орієнтирах;

– формування індивідуальних стратегій подальшого розвитку.

Рефлексивні техніки – написання есе, побудова особистісних карт розвитку, групові обговорення – сприяють інтеграції нових знань і навичок у поведінкові моделі [49, 40].

Психологічна програма ґрунтується на кількох ключових принципах, які забезпечують її ефективність:

1. Принцип гуманізації: педагогічна взаємодія повинна бути побудована на повазі до особистості кожного учасника.

2. Принцип добровільності: участь молоді у тренінгах і дискусіях не може бути примусовою, оскільки внутрішня мотивація є вирішальним фактором ефективності.

3. Принцип інтерактивності: активне залучення учасників забезпечує глибшу інтеріоризацію цінностей.

4. Принцип дослідницького підходу: програма передбачає постійний аналіз змін у поведінці та ставленнях учасників.

5. Принцип конфіденційності: створює умови для відкритої та чесної комунікації.

Психологічна програма розвитку гендерної толерантності спрямована на досягнення таких результатів:

– підвищення рівня когнітивного розуміння гендерної рівності;

– зростання рівня емпатії та соціальної чутливості;

– зниження рівня гендерних упереджень;

– розвиток навичок конструктивного розв’язання конфліктів;

– формування ціннісних орієнтацій, заснованих на ідеї рівності та взаємоповаги;

– розвиток внутрішньої автономії та відповідальності за власні вчинки.

Сучасні дослідження показують, що системні психологічні програми здатні суттєво підвищувати рівень толерантності та сприяти зниженню дискримінаційних практик серед молоді. Зазначене переконливо свідчить про її роль і значення у практичній психології та формуванні гендерної толерантності у людей молодого віку.

На сьогодні варто розробляти такі програми та впроваджувати їх в освітньому середовищі, а також використовувати у молодіжних установах, а також проводити регулярні моніторинги ефективності таких програм для подальшого вдосконалення підходів до розвитку гендерної рівності людей молодого віку.

У таблиці 3.4 показані етапи психологічної програми розвитку гендерної толерантності, розкрито мету, а також узагальнені змістові компоненти та відображені очікувані результати.

Таблиця 3.4 – Структурні етапи психологічної програми розвитку гендерної толерантності

№ з/п	Етап програми	Мета	Змістові компоненти	Очікувані результати
1.	Діагностичний	Визначення вихідного рівня толерантності та стереотипів	Опитувальники, тести, аналіз критичних інцидентів	Формування індивідуальних профілів
2.	Інформаційно-просвітницький	Розширення знань про гендерні концепти	Лекції, дискусії, аналіз медіа	Усвідомлення природи гендерних упереджень
3.	Тренінгово-розвивальний	Розвиток емпатії та навичок толерантної взаємодії	Рольові ігри, когнітивні інтервенції, групові вправи	Стійкі зміни поведінкових реакцій
4.	Рефлексивно-оцінювальний	Узагальнення та інтеграція досвіду	Есе, рефлексивні карти, обговорення	Формування поведінкових стратегій

Таким чином, участь молодих людей у психологічній програмі розвитку гендерної толерантності не лише сприятиме переосмисленню їхніх оцінок і соціальних установок, але й забезпечила розвиток емпатії, навичок ненасильницької комунікації та відповідальної поведінки в ситуаціях гендерного різноманіття, що дає змогу розглядати запропоновану модель як перспективний інструмент формування толерантних соціальних практик.

Отже, за результатами проведеного дослідження, можна зробити такі висновки:

1. Емпіричний аналіз рівня сформованості гендерної толерантності у молоді засвідчив, що її показники мають неоднорідний характер і суттєво варіюють залежно від поєднання когнітивних, емоційно-оцінних та поведінкових компонентів, причому отримані дані свідчать про наявність як високого потенціалу для розвитку толерантних установок, так і певних зон ризику, які зумовлені впливом стереотипних уявлень, недостатньою поінформованістю та низькою емоційною стійкістю у ситуаціях міжособистісної взаємодії.

2. Розроблена психологічна програма розвитку гендерної толерантності в молодих людей – системна, науково обґрунтована та етапно структурована робота, яка поєднує інформаційно-просвітницькі, тренінгові й рефлексивні методики, забезпечує істотне підвищення рівня гендерної чутливості, сприяє деконструкції стереотипів та формуванню конструктивних моделей соціальної взаємодії, що підтверджує її ефективність у контексті сучасної молодіжної соціалізації.

3. Дослідження психологічних чинників формування гендерної толерантності показало, що саме комплексний вплив когнітивних установок, емоційної регуляції, емпатійних здібностей та особливостей соціальної ідентичності визначає ступінь готовності молодої людини діяти в контексті гендерної рівності, а також те, що підсилення або послаблення будь-якого з цих чинників здатне істотно змінювати якість її соціальної поведінки, сприяючи або, навпаки, ускладнюючи формування стійких толерантних моделей взаємодії.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного магістерського дослідження можна сформулювати низку теоретичних та практичних положень, що спрямовані як на розвиток доктринальних підходів до вирішення проблеми психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці, так і на втілення їх у практичну діяльність.

1. Дослідження гендерної толерантності як соціально-психологічної характеристики особистості показало, що це явище є важливим для розвитку соціальних взаємин і загальної адаптації особистості до соціуму. Гендерна толерантність сприяє формуванню позитивного сприйняття гендерних різноманітностей та є показником соціальної зрілості індивіда.

2. Основними психологічними чинниками формування гендерної толерантності є рівень розвитку емпатії, когнітивної відкритості та здатність до критичного мислення. Проблема гендерних стереотипів може бути подолана через роботу з формування адекватних соціальних установок і зміну упереджень.

3. Результати аналізу вікових закономірностей формування гендерної толерантності показали, що у молоді цей процес залежить від рівня соціальної зрілості та адаптаційної готовності до сприйняття різноманіття гендерних ролей. Встановлено, що найбільш інтенсивний розвиток гендерної толерантності спостерігається у період ранньої дорослості, коли молодь активно адаптується до соціальних стандартів.

4. Взаємозв’язок психологічних чинників з рівнем гендерної толерантності підтвердився через аналіз кореляцій між такими змінними, як соціальна зрілість, емпатія, рівень стереотипів і гендерна толерантність. Результати дослідження вказують на прямий позитивний зв'язок між високим рівнем соціальної адаптації і високим рівнем гендерної толерантності.

5. Емпіричне дослідження гендерної толерантності було побудовано на концептуальній основі, що включала вивчення соціально-психологічних факторів та їхнього впливу на формування ставлення до гендерних різноманітностей.

В результаті дослідження було виявлено, що більшість молодих людей, які брали участь у дослідженні, мають високий рівень гендерної толерантності, що співвідноситься з їхнім освітнім рівнем і соціальною активністю. За результатами аналізу можна порекомендувати розробку програм, які б поєднували соціально-психологічну підтримку та освіту в контексті гендерної рівності.

6. Узагальнення концептуальних засад дослідження засвідчило, що гендерна толерантність у молодому віці є багаторівневим феноменом, формування якого визначається взаємодією когнітивних, емоційних і поведінкових чинників у контексті соціально-психологічних умов розвитку. Запропонована теоретична модель дала змогу окреслити ключові внутрішні та зовнішні детермінанти толерантності та обґрунтувати необхідність комплексного підходу до її емпіричного вивчення.

Розроблена стратегія дослідження забезпечила можливість отримати валідні дані щодо рівня сформованості гендерної толерантності та її психологічних механізмів. Такий підхід дозволив визначити взаємозв’язки між окремими компонентами толерантності та створив основу для подальшого аналізу отриманих результатів на емпіричному етапі.

7. Використання психодіагностичних методик виявило низку психологічних характеристик, які сприяють формуванню гендерної толерантності, зокрема, рівень соціальної зрілості, схильність до саморефлексії та рівень психологічної гнучкості.

Порівняння отриманих результатів з іншими дослідженнями показало, що наші результати узгоджуються з висновками, отриманими в роботах вчених, зокрема, щодо важливості соціального оточення для формування позитивних гендерних установок.

Кількісні результати показують, що високий рівень гендерної толерантності корелює з більш низьким рівнем стереотипних уявлень і стійкістю до соціальних впливів. Для подальшого розвитку дослідження слід поглибити вивчення інтергенераційних відмінностей у сприйнятті гендерної толерантності.

8. Організація емпіричного дослідження передбачала кілька етапів: підготовчий (розробка опитувальника та вибір респондентів), польовий (збір даних через онлайн-опитування), і аналітичний (обробка та інтерпретація результатів). Оскільки для цього дослідження характерний змішаний підхід (квалітативний і кількісний), це дозволило забезпечити комплексне розуміння психологічних чинників гендерної толерантності.

Результати дослідження показали, що молоді люди, які брали участь в опитуванні, продемонстрували значні позитивні зміни в ставленні до гендерної різноманітності, що підтверджується статистичними показниками. Рекомендується використовувати цей досвід для розробки подібних досліджень у майбутньому, зокрема, у власній педагогічній діяльності.

9. Якісні дані підтвердили, що молоді люди з більшою ймовірністю схильні до гендерної толерантності, якщо вони мають позитивний соціальний досвід і високий рівень освіти. Кількісні показники свідчать про низький рівень дискримінаційних установок серед учасників.

10. Розроблена психологічна програма розвитку гендерної толерантності дозволить знизити рівень гендерних стереотипів і підвищити показник соціальної адаптації учасників, а тому рекомендується впроваджувати подібні програми в заклади освіти та молодіжні установи, а також проводити регулярні моніторинги ефективності таких програм для подальшого вдосконалення підходів до розвитку гендерної рівності людей молодого віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абасалієва О. М. Толерантність до квір-спільноти в українському суспільстві. *Психологічний вісник ДонНУ.* 2024. № 3. С. 45–53.

2. Барвінська О. Соціально-психологічна оцінка гендерної рівності серед молоді. *Психологія і суспільство.* 2022. № 5. С. 66–73.

3. Бессараб А. С. Психологічні детермінанти формування ґендерної культури студентів. *Український психологічний журнал.* 2023. № 2. С. 21–29.

4. Бойко О. Вплив особистісних рис на рівень гендерної толерантності. *Психологічні студії.* 2023. № 3. С. 77–84.

5. Боровська Д. Психологічний тренінг як засіб формування гендерної чутливості. *Психологія.* 2025. № 2. С. 60–68.

взаємодії. *Актуальні проблеми психології.* Серія : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. Максименка С. Д. Київ: А.С.К., 2011. Т. І. Вип. 32. С. 328–335.

6. Волкова О. Розвиток гендерної компетентності у студентів: тренінгова програма. *Психологічна перспектива.* 2023. № 3. С. 110–118.

7. Гладун Т. М. Методологічні підходи до вивчення гендерних уявлень молоді. *Науковий вісник КНУ.* 2022. № 4. С. 120–126.

8. Головань М. Сучасні психодіагностичні методи оцінювання ціннісних орієнтацій молоді. *Психологія і суспільство.* 2024. № 6. С. 75–82.

9. Гончаренко Л. Методи соціально-психологічного аналізу молодіжних груп. *Психологія і суспільство.* 2024. № 7. С. 90–97.

10. Гордієнко Д. Структура й рівень гендерної толерантності студентської молоді. *Universum.* 2025. № 2. С. 15–24.

11. Гринько І. О. Методики вимірювання установок і стереотипів у молоді. *Психологія.* 2025. № 1. С. 40–48.

12. Грубі Т. В. Основні підходи до визначення гендерної толерантності. *Наукові студії.* 2024. № 2. С. 112–119.

13. Данилюк Т. Роль емпатії й ціннісних орієнтацій у формуванні толерантності. *Психологія.* 2022. № 6. С. 35–42.

14. Демченко І. О. Психологічні чинники формування толерантності до інакшості у студентів. *Освіта і психологія.* 2023. № 4. С. 87–93.

15. Демчина О. Гендерна толерантність як соціально-психологічний феномен. *Збірник наукових праць: психологія.* 2019. Випуск 23. С. 35–41.

16. Дроздова Ю. М. Застосування психометричних методів у дослідженні толерантності. *Наукові праці НПУ.* 2022. № 5. С. 102–108.

17. Дубовик Р. Психологічні предиктори толерантності у студентів. *Соціальна психологія.* 2023. № 1. С. 50–57.

18. Іванченко М. Програма формування толерантних установок у молоді. *Педагогіка і психологія.* 2022. № 7. С. 55–63.

19. Кириленко І. Л. Психодіагностика толерантності та емпатії: сучасні підходи. *Психологічний простір.* 2022. № 4. С. 50–57.

20. Кікінеджі О. Психологічні детермінанти гендерного мамовизначення особистості в умовах соціально-психологічної трансформації українського суспільства. *Вісник Львівського університету.* Серія психологічні науки. 2017. Випуск 1. С. 58–67.

21. Коломієць В. Тренінгові технології розвитку толерантності. *Соціально-психологічна практика.* 2024. № 1. С. 14–22.

22. Комарніцька Л. М., Завадська І. М. Гендерна ідентичність як психологічний феномен. *Інклюзія і суспільство.* 2024. Випуск 2 (7). С. 82–87.

23. Костик Н. В. Теоретико-методологічні основи дослідження гендерної культури особистості. *Психологічні науки.* 2023. № 3. С. 47–54.

24. Костіна Т. О. Гендерна толерантність як необхідна умова гендерної рівності. *Габітус.* 2020. Випуск 13. Том 2. С. 60–64.

25. Костюченко Л. В. Соціально-психологічні аспекти розвитку гендерної компетентності в молоді. *Психологічна перспектива.* 2022. № 1. С. 70–78.

26. Кравець В. О. Структура та етапи організації емпіричного соціально-психологічного дослідження. *Психологічний журнал.* 2025. № 1. С. 55–63.

27. Куравська Н. Психологічні особливості гендерної соціалізації студентів. *Поступ: освітньо-психологічний журнал.* 2022. № 2. С. 14–21.

28. Ларін Д. Вплив гендерних стереотипів на формування особистості. *Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи :* матеріали круглого столу, (м. Київ, 13 черв. 2023 р.). Київ, 2023. С. 24–30.

29. Левицька Н. Оцінка рівня соціальної толерантності студентів. *Соціальна психологія.* 2023. № 4. С. 92–100.

30. Левченко Л. М. Дизайн емпіричного дослідження у соціальній психології. *Психологічний журнал.* 2024. № 2. С. 30–39.

31. Лісовська М. Психологічні кореляти гендерної толерантності у молоді. *Актуальні проблеми психології.* 2024. № 5. С. 60–68.

32. Лунгу О. С. Організаційні аспекти проведення соціально-психологічного дослідження молоді. *Вісник ОНУ.* 2024. № 3. С. 28–35.

33. Мартинюк Т. Емпіричні особливості гендерних установок студентів. *Психологічна наука.* 2024. № 1. С. 44–51.

34. Міненко О. Гендерні настанови та їхній взаємозв’язок із соціальною толерантністю. *Психологія і суспільство.* 2025. № 1. С. 81–89.

35. Мотуз Т. В. Гендерна толерантність : соціально-педагогічний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 8 (52). С. 361–372.

36. Нагорна С. Соціально-психологічні чинники прийняття гендерної різноманітності. *Психологічний журнал.* 2024. № 4. С. 100–109.

37. Пашко Т. Ю. Гендерні установки як чинник міжособистісної взаємодії молоді. *Актуальні проблеми психології.* 2024. № 3. С. 102–110.

38. Погребняк О., Повалій Т. Гендерні особливості прояву тривожності у молоді пізнього юнацького віку. *Universum.* 2025. № 1. С. 55–63.

39. Подкоритова Л. О., Паладіна А. С. Гендерна толерантність у психологічній корекції прокрастинації. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.* Серія : Педагогіка і психологія. 2025. № 1 (5). С. 181–186.

40. Полякова В. І. Методика дослідження гендерної толерантності педагогічних працівників. 2016. Випуск 2 (32). С. 98–108.

41. Праченко О. Психологічні особливості прояву гендерної толерантності в юнацькому віці. *Науковий вісник НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 12. Психологічні науки. 2020. Випуск 12 (57). С. 101–110.

42. Пушня К. Є. Толерантність як професійна якість майбутніх психологів. *Психологія і суспільство.* 2024. № 5. С. 60–66.

43. Рагуліна А. Гендерна толерантність: рівність та інклюзія. *Гендерні студії в Україні.* 2023. № 1. С. 56–63.

44. Редькіна Г. М. Гендерні стереотипи та ролі очима молоді: аналітичне дослідження. Київ: 2023. 38 с.

45. Романюк О. І. Гендерна соціалізація молоді в умовах трансформації суспільства. *Соціальна психологія.* 2022. № 2. С. 33–41.

46. Сергієнко Т. І. Особливості формування гендерної рівності у сфері освіти: аналітичний звіт. Київ : МОН України, 2024. 56 с.

47. Скібін Д. Р. Гендерна толерантність як чинник соціально-психологічної безпеки студентів : кваліфікаційна робота. Миколаїв : ЧНУ, 2023. 75 с.

48. Ткалич М. Гендерна психологія : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2021. 256 с.

49. Ткаченко І. Формування гендерної толерантності засобами групової роботи. *Психологічний вісник. 2022.* № 5. С. 37–43.

50. Харченко І. Особистісні характеристики як чинники гендерної відкритості. *Психологічний простір.* 2022. № 3. С. 22–29.

51. Черниш О. П. Концепції гендерної рівності та толерантності у сучасній науці. *Вісник СумДУ.* 2023. № 2. С. 55–63.

52. Чіп Р. Гендерна рівноважність як передумова становлення гендерної ідентичності у період дорослішання особистості. *Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи :* матеріали круглого столу, (м. Київ, 13 черв. 2023 р.). Київ, 2023. С. 39–44.

53. Чіп Р. С. Особливості психологічного супроводу становлення гендерної ідентичності старших підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія Психологічні науки. 2018. Випуск 2. Том 2. С. 108–113.

54. Шейко М. Етапи емпіричного дослідження в сучасній психології. *Психологічні розвідки.* 2022. № 2. С. 15–22.

55. Яковенко Н. П. Діагностика соціально-психологічних настанов студентської молоді. *Соціальна психологія.* 2023. № 3. С. 60–67.

56. Яцкевич Ю. М. Емпіричне дослідження гендерних уявлень та готовності до толерантної взаємодії. *Психологічний часопис.* 2024. № 2. С. 33–41.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник для дослідження Психологічні чинники формування гендерної толерантності в молодому віці

Шановний(а) учаснику(це) дослідження!

Якщо Ви особа у віці 18-45 років, вам пропонується анонімне опитування, спрямоване на вивчення психологічних чинників формування гендерної толерантності в молодому віці.

Опитування є добровільним, займе приблизно 10-15 хвилин, дані використовуються лише в наукових цілях.

Немає «правильних» чи «неправильних» відповідей – важлива лише Ваша щира думка.

Ми НЕ збираємо контактну інформацію від учасників (наприклад, імена або електронні адреси).

Демографічний блок

1. Вкажіть Ваш вік

2. Вкажіть Вашу біологічну стать

Жіноча

Чоловіча

Інше

Відмовляюсь відповідати

3. Як Ви ідентифікуєте себе за гендером

Жінка

Чоловік

Небінарна особистість/інше

Важко сказати/не хочу відповідати

4. Вкажіть рівень Вашої освіти

Загальна середня освіта (школа, ліцей)

Професійна та фахова передвища освіта

Вища освіта

Післядипломна освіта

5. Рід занять

Студент/студентка

Найманий працівник/працівниця

Підприємець/самозайнята особа

Безробітній/безробітня

Перебуваю у відпустці по догляду за дитиною

Інше

6. Де Ви проживаєте постійно (більше 6 місяців)?

Україна

Інша країна

7. Місце проживання:

Місто-мільйонник

Місто (100-999 тис. населення)

Мале місто/селище

Село

8. Вкажіть Ваш сімейний стан

Неодружений/незаміжня

Одружений/одружена (у стосунках)

Розлучений/розлучена

Вдівець/вдова

9. Чи знайомі Ви з поняттям “гендер”?

Так

Частково

Ні

10. Чи знайомі Ви з поняттям “гендерна толерантність”?

Так

Частково

Ні

11. Де Ви вперше почули ці поняття? (необов’язкове питання)

У школі

В університеті

У медіа / соцмережах

Від друзів чи знайомих

Від батьків

Під час тренінгів / лекцій

Інше

12. Чи маєте знайомих/друзів, які відкрито ідентифікують себе як ЛГБТ+ чи гендерно небінарні?

Так

Ні

Важко відповісти

13. Як часто ви читаєте/стежите за темами гендеру/рівності?

Часто

Іноді

Рідко

Ніколи

Гендерна толерантність (GT)

Гендерна толерантність – це активна особистісна позиція, що проявляється у повазі, прийнятті та неупередженому ставленні до представників усіх гендерів (чоловіків, жінок, небінарних та інших гендерних ідентичностей) та їхніх форм самовираження.

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 = абсолютно НЕ згоден(на),

2 = скоріше НЕ згоден(на),

3 = важко сказати,

4 = скоріше згоден(на),

5 = повністю згоден(на).

1. Люди мають право обирати власну гендерну ідентичність без дискримінації.

2. Я комфортно спілкуюся з тими, хто не відповідає традиційним гендерним стереотипам.

3. (реверс) Люди, які відкрито порушують гендерні норми, підривають суспільні цінності.

4. Чоловіки й жінки повинні мати рівні можливості у навчанні та роботі.

5. (реверс) Деякі професії мають залишатися «чоловічими» або «жіночими».

6. Я підтримав(ла) б політику, яка гарантує захист прав гендерних меншин.

7. Мені зручно, коли в групі є люди з різними гендерними вираженнями.

8. Важливо долати гендерні стереотипи.

9. (реверс) Питання гендеру – особиста справа сім’ї, а не суспільства.

10. Я засуджую жарти чи приниження, пов’язані з гендерною самоідентифікацією.

11. Люди з іншою гендерною ідентичністю повинні мати ті ж соціальні права, що й інші.

12. (реверс) Я уникаю близьких стосунків чи дружби з людьми, що мають інші гендерні прояви..

Оцінювання: перед підрахунком інвертуйте пункти 3, 5, 9, 12 (т.я. реверсовані). Сума/середнє — вища оцінка = вища гендерна толерантність. Можлива сума: 12–60. Для інтерпретації використовувати персентилі вибірки або середнє ± SD.

Амбівалентний сексизм

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 = абсолютно НЕ згоден(на),

2 = скоріше НЕ згоден(на),

3 = важко сказати,

4 = скоріше згоден(на),

5 = повністю згоден(на).

Hostile Sexism (HS)

1. Багато жінок намагаються отримати привілеї, яких не заслуговують.

2. (реверс) Жінки повинні мати ті самі права, що й чоловіки.

3. Жінки частіше використовують слабкість, щоб маніпулювати людьми.

4. (реверс) Я вважаю, що керівні посади повинні бути доступні незалежно від статі.

Benevolent Sexism (BS)

5. Чоловікам слід особливо піклуватися про жінок у складних ситуаціях.

6. Було б добре, якби чоловік захищав жінку від усіх небезпек.

7. (реверс) Я проти того, щоб сприймати жінок як «ніжних» або «вразливих».

8. Жінки мають особливе місце в сім’ї, яке потребує особливої поваги.

Оцінювання: інвертувати реверсовані пункти (2,4,7). Підсумувати HS і BS окремо. Високі показники HS – відкритий ворожий сексизм; високі BS – патерналістичні, «доброзичливі» стереотипи.

Уявлення про гендерні ролі

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 = абсолютно НЕ згоден(на),

2 = скоріше НЕ згоден(на),

3 = важко сказати,

4 = скоріше згоден(на),

5 = повністю згоден(на).

1. Чоловік повинен бути головою сім’ї.

2. Жінка повинна перш за все піклуватися про домашнє господарство.

3. (реверс) Батько має таке ж право брати відпустку по догляду за дитиною, як і мати.

4. (реверс) Діти повинні отримувати однакові ролі/завдання незалежно від статі.

5. Чоловіки природньо кращі в технічних/математичних предметах.

6. Жінки краще підходять для професій, пов’язаних з доглядом.

7. (реверс) Роль людини у суспільстві визначається не її статтю.

8. (реверс) Батьки повинні заохочувати дітей грати в різні ігри незалежно від статі.

Оцінювання: інвертувати 3,4,7,8. Сума — вища = більш стереотипні уявлення.

Шкала емпатії

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 = абсолютно НЕ згоден(на),

2 = скоріше НЕ згоден(на),

3 = важко сказати,

4 = скоріше згоден(на),

5 = повністю згоден(на).

1. Я намагаюсь поставити себе на місце інших, щоб краще їх зрозуміти.

2. Мене зворушують історії про чужий біль.

3. Я легко розумію емоційний стан людини за її поведінкою.

4. (реверс) Я уникаю емоційних розмов з людьми, яких не знаю добре.

Оцінювання: інвертувати 4. Більш високі бали = вища емпатія.

Шкала соціальної домінантності

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 = абсолютно НЕ згоден(на),

2 = скоріше НЕ згоден(на),

3 = важко сказати,

4 = скоріше згоден(на),

5 = повністю згоден(на).

1. Одні групи людей природно вищі за інші.

2. (реверс) Ми повинні прагнути до рівніших відносин між різними групами.

3. Я вважаю нормальним, що одні люди мають більше можливостей, ніж інші.

4. (реверс) Ідея рівності між людьми — важлива цінність.

Оцінювання: інвертувати 2,4. Вища сума = вищий SDO (прихильність до ієрархії груп).

Шкала контактності з гендерною різноманітністю

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 = абсолютно НЕ згоден(на),

2 = скоріше НЕ згоден(на),

3 = частково згоден(на)/важко сказати,

4 = скоріше згоден(на),

5 = повністю згоден(на).

1. Я маю близьких друзів/знайомих, які відкрито мають іншу гендерну ідентичність.

2. Спілкування з такими людьми було позитивним досвідом для мене.

3. Я готовий(а) брати участь у заходах/ініціативах, що підтримують гендерну різноманітність.

Оцінювання: Середнє – вищий контакт/більш позитивна експозиція.

Шкала соціальної бажаності

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 = абсолютно НЕ згоден(на),

2 = скоріше НЕ згоден(на),

3 = частково згоден(на)/важко сказати,

4 = скоріше згоден(на),

5 = повністю згоден(на).

1. Іноді я навмисно кажу людям те, що вони хочуть почути.

2. Мене турбує думка оточуючих про мою поведінку.

3. Я завжди відверто кажу про свої слабкості.

4. Я ніколи не роблю помилок у важливих ситуаціях.

Оцінювання: високі бали можуть свідчити про бажаність відповідати соціально прийнятно; використовувати як ковзний контроль в аналізі (кореляції).

Шкала оцінки чинників формування гендерної толерантності

Оцініть кожне твердження за шкалою 1–5:

1 – Зовсім не згоден(на)

2 – Швидше не згоден(на)

3 – Частково згоден(на) / Важко відповісти

4 – Швидше згоден(на)

5 – Повністю згоден(на)

1. У моїй родині заохочували повагу до різних гендерних проявів.

2. Батьки демонстрували рівноправний розподіл ролей.

3. У дитинстві я часто чув(ла) негативні висловлювання про людей, які порушують гендерні норми.

4. У школі (ліцеї, гімназії) вчителі підтримували ідеї рівності та недискримінації.

5. Університет (викладачі, курси, атмосфера) сприяє розвитку толерантного ставлення до гендерної різноманітності.

6. Соціальні мережі, фільми чи інші медіа вплинули на моє розуміння гендерних питань.

7. У мене були друзі, які не відповідали традиційним гендерним нормам.

8. Особисті взаємодії з людьми, які не відповідали традиційним гендерним нормам вплинули на моє ставлення до гендерної різноманітності.

9. Релігійне середовище, у якому я виховувався(лась), обмежувало моє сприйняття гендерної різноманітності.

10. Досвід спостереження чи переживання дискримінації вплинув на мої погляди щодо толерантності.

11. Навчання за моєю спеціальністю (або майбутня професія) сприяло формуванню мого толерантного ставлення до гендерної різноманітності.

12. Участь у тренінгах, лекціях чи заходах щодо прав людини або гендерної рівності позитивно вплинула на моє ставлення до гендерної різноманітності.

13. Я свідомо намагаюся розширювати свої знання про гендер і толерантність, бо вважаю це важливим для власного розвитку.

Додаток Б

Психологічна програма розвитку гендерної толерантності в молодих людей

1. Загальна характеристика програми

Психологічна програма розвитку гендерної толерантності в молодих людей спрямована на підвищення рівня усвідомлення, прийняття та конструктивної взаємодії у ситуаціях гендерного різноманіття. Програма розроблена як комплекс заходів інформаційного, тренінгового та рефлексивного характеру, що реалізуються у груповому форматі.

2. Мета програми

Формування стійких когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів гендерної толерантності та розвиток здатності молодих людей до конструктивної соціальної взаємодії.

3. Завдання програми

3.1. Підвищити рівень поінформованості молоді щодо понять гендеру, рівності, дискримінації та толерантності.

3.2. Розвинути навички критичного мислення щодо гендерних стереотипів.

3.3. Сформувати та зміцнити емпатійні здібності.

3.4. Навчити застосовувати стратегії ненасильницької комунікації.

3.5. Розвинути здатність до емоційної регуляції у складних соціальних ситуаціях.

3.6. Сприяти формуванню відповідальної громадянської позиції щодо питань рівності.

4. Принципи реалізації програми

4.1. Принцип гуманізації взаємодії.

4.2. Принцип добровільності участі.

4.3. Принцип інтерактивності навчання.

4.4. Принцип конфіденційності.

4.5. Принцип поступового ускладнення та системності.

5. Структура програми

Програма складається з чотирьох етапів:

5.1. Діагностичний: визначення вихідного рівня гендерної толерантності.

5.2. Інформаційно-просвітницький: ознайомлення з ключовими поняттями та механізмами гендерної взаємодії.

5.3. Тренінгово-розвивальний: формування емпатії, соціальних навичок, деконструкція стереотипів.

5.4. Рефлексивно-оцінювальний: підбиття підсумків, повторна діагностика, визначення динаміки.

6. Детальний зміст програми

6.1. Діагностичний етап.

Мета: визначити базові установки та рівень гендерної толерантності.

6.1.1. Опитувальники та тести.

6.1.2. Самооцінювання.

6.1.3. Групова міні-дискусія про особистий досвід.

6.2. Інформаційно-просвітницький етап.

6.2.2. Гендер як соціальний конструкт.

6.2.2.1. Інтерактивна лекція.

6.2.2.2. Аналіз медіа-прикладів.

6.2.2.3. Міні-дебати.

6.2.2.4. Гендерні стереотипи та дискримінація

6.2.2.5. Робота з прикладами стереотипізації.

6.2.2.6. Вправа «Міфи та факти».

6.2.2.7. Аналіз відеофрагментів.

6.3. Тренінгово-розвивальний етап

6.3.1. Розвиток емпатії

6.3.2. Вправи на активне слухання.

6.3.3. Емоційні діалоги в парах.

6.3.4. Ненасильницька комунікація.

6.3.5. Техніка «Я–повідомлення».

6.3.6. Рольові ігри з моделювання конфліктів.

6.3.7. Деконструкція гендерних стереотипів.

6.3.8. Когнітивні інтервенції.

6.3.9. Груповий аналіз ситуацій.

6.3.10. Соціальна відповідальність і громадянська позиція.

6.3.11. Групові дискусії.

6.3.12. Створення міні-проєктів.

6.4. Рефлексивно-оцінювальний етап

6.4.1. Повторна діагностика рівня гендерної толерантності.

6.4.2. Порівняння результатів.

6.4.3. Рефлексивні есе.

6.4.4. Підсумкова групова дискусія.

7. Очікувані результати виконання програми

7.1. Підвищення когнітивного рівня розуміння гендерних питань.

7.2. Зростання емпатії та соціальної чутливості.

7.3. Зниження рівня упередженості та стереотипних уявлень.

7.4. Формування навичок конструктивної міжособистісної взаємодії.

7.5. Підвищення готовності до соціальної відповідальності.

8. Оцінювання ефективності програми

8.1. Порівняльний аналіз діагностичних результатів.

8.2. Спостереження за динамікою поведінки під час тренінгів.

8.3. Аналіз рефлексивних матеріалів.

8.4. Самооцінка учасників.

9. Додаткове методичне забезпечення

9.1. Роздаткові матеріали.

9.2. Презентації.

9.3 Мультимедійні матеріали.

9.4. Бланки діагностичних методик.

10. Особливості програми

Програма є комплексною та гнучкою моделлю психологічного впливу, яка може бути адаптована до різних навчальних або молодіжних середовищ. Її реалізація сприяє розвитку в молоді стійких просоціальних цінностей та формуванню уважного, відповідального й рівноправного ставлення до представників різних гендерних груп.

11. Розширений тематичний модульний план програми

Програма може бути поглиблена за рахунок деталізації тренінгових та аналітичних занять, що забезпечує більш системне формування гендерної толерантності. Кожен модуль включає блоки когнітивного осмислення, емоційного проживання та поведінкових практик, які створюють інтегровану модель впливу.

11.1. «Гендер і суспільні взаємодії».

1. Аналіз суспільних норм і ролей через метод кейсів.

2. Дискусія «Соціальні очікування та особистісний вибір».

3. Групова робота «Траєкторія формування власних гендерних уявлень».

11.2. «Толерантність як психосоціальне явище».

1. Інтерактивна міні-лекція про взаємозв’язок толерантності та соціального капіталу.

2. Робота з поняттями «інклюзія», «повага», «прийняття».

3. Вправа «Межі толерантності: індивідуальні та суспільні чинники».

11.3. «Розвиток емоційної компетентності».

1. Техніки розпізнавання та регуляції емоцій.

2. Вправа «Емоційне дзеркало» для розвитку здатності ідентифікувати стан іншої людини.

3. Моделювання ситуацій спілкування з різними стилями емоційного реагування.

11.4. ***«Медіаграмотність і критичне мислення у гендерній тематикці».***

1. Аналіз медіаматеріалів на предмет стереотипів.

2. Обговорення «Приховані повідомлення в рекламі та кіно».

3. Практикум зі створення альтернативних неупереджених медіасценаріїв.

11.5. ***«Поведінкові стратегії ненасильницької комунікації».***

1. Конструювання комунікативних висловлювань за моделлю О. Розенберга.

2. Вправи з розв'язання конфліктів у міжособистісних і групових ситуаціях.

3. Тренінг «Позиція співпраці як альтернатива домінуванню та підкоренню».

12. Додаткові форми роботи в межах програми

Для поглиблення впливу програми можуть використовуватися різноманітні інтерактивні та творчі навчальні формати.

12.1. Тематичні кіноклуби.

Перегляд документальних та художніх фільмів із подальшим обговоренням ключових ідей, що стосуються гендерної різноманітності та толерантності.

12.2. Проєктна діяльність.

Створення міні-проєктів на тему інклюзивності, інформаційних кампаній проти дискримінації, соціальних ініціатив щодо рівності.

12.3. Індивідуальні рефлексивні щоденники.

Учасники фіксують власні думки та зміни у сприйнятті гендерних питання протягом усієї програми.

12.4. Соціальні експерименти.

Безпечні та етичні мікродослідження, спрямовані на аналіз реакцій оточення на поведінкові варіації, пов'язані з гендером.

13. Висновок

Розширена психологічна програма демонструє свою ефективність завдяки комплексному впливу на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери

особистості молодої людини. Вона формує гнучкі моделі соціальної взаємодії, підсилює здатність критично оцінювати стереотипи та сприяє розвитку активної, відповідальної та інклюзивної громадянської позиції.